

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

R. Rägo
peatoimetaja

K. Grau, E. Maddison, A. Palvadre,
J. Reinhold, J. Uluots ja

E. Ein
tegevtoimetaja

S I S U.

Artiklid.

Tjutrjumov, I.: Aktsiaseltside juhatuse liikmete vastutuse küsimusest	49
Tief, O.: Meie õiguseallikate süsteemimise küsimus	56
Brandt, Alfred: Ostetud, kuid ostjale veel mitte üle antud asja juhuslikust hävimisest	61
Kliimann, A. T.: Normitehnikast administratiivprotsessiõiguses. (Järg.)	67

Kirjanduse ülevaade.

Kliimann, A. T.: Francesco Carnelutti, Contratto nel diritto pubblico	77
Poom, P.: Preventiivakord konkursi ärahoidmiseks	79
Kliimann, A. T.: Haldusõigus	83
Nurk, M.: Alimentide juriidiline loomus	85

Tartu õigusteadlaste Seltsi koosolekuteateid.

Meie juristide teoreetiline ettevalmistus	88
---	----

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosaond:

Kas rahaministri määruse § 9. rikkumine võib aluseks olla Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse § 15. p. 7. kohaldamiseks?	93
---	----

Välismaade kohtutegelus.

Läti Senati Tsiviilkass. Depart. otsus 24. sept. 1924. a. raha jagamise asjus surnud Andrei Sulte kreditoride vahel	94
---	----

Aktsiaseltside juhatuseliikmete vastutuse küsimusest.

I. Tjutrumov.

Küsimus aktsiaseltside juhatuseliikmete vastutusest kuulub küsimuste hulka, millel on suur teoreetiline ja praktiline tähendus. Juba prof. Pachmann oma suurepärasel aktusekõnes Harkovi ülikoolis, milles ta kõneles aktsia-ettevõttesse puutuva seaduseandluse eelseisvast reformist, mainis maksva seaduse oluliste puuduste hulgas ka aktsiaseltside juhatuse vastutuse küsimuse mitterahuldavat asetust, mis mõjustab äärmiselt ebasoodsalt üksikute aktsionäride huviseid. Kuigi sest ajast saadik, mil prof. Pachmann valgustas aktsia-ettevõtteid käsitleva seaduseandluse revisjoni ülesandeid, on korduvalt tehtud reformtöid selles seaduseandluses, kusjuures eriti suur teene kuulub Vene tsiviilseadustiku projekti redaktsioonikomisjonile, siiski sellest hoolimata on aktsia-ettevõtteid käsitlev seaduseandlus kõige viimase ajani kannatanud selles suhtes oluliste puuduste ja vigade all. Ainult hiljuti Eestis välja antud Aktsiaseltside ja osaühingute kohta käivate seaduste täiendamise seadus, mis Riigikogu poolt vastu võetud 20. mail 1927. a. (R. T. 54 — 1927), tõi aktsiaseltside kohta maksvasse seaduseandluse olulisi parandusi, mis peamiselt põhinevad Vene tsiviilseadustiku projektil, kuid ka see seadus ei toonud veel täielikku kindlust kaunis tähtsate küsimuste lahendamisele aktsia-ettevõtete alal. Nii, näiteks, tekkis praktikas hiljuti järgmine väga oluline küsimus: ühe aktsiapanga põhikirjas, vastavalt krediitiseadusele, leidis määrus, mille järgi igale üksikule kliendile avatav krediit ei või ületada $\frac{1}{10}$ põhikapitalist; kuid, hoolimata sellest põhikirja määrusest, asjaajaja direktor andis üksikuile isikuile laenu üle selle normi piiride. Neid võlgu kliendid rahapuudusel ei tasunud, tekkisid tunduvad puudujäägid, mille katteks tuli maha kustutada $\frac{3}{4}$ osa põhikapitalist sel viisil, et ülejäänud $\frac{1}{4}$ osa põhikapitalist

täiendada uute aktsiate väljaandmisega, mistõttu 4 vana aktsiat väärtuselt võrdusid ühe uue aktsiaga. Pole kahtlust, et sel viisil toimunud aktsiate väärtusetuks muutumisest vanad aktsionärid said suure kahju.

Tekib äärmiselt tõsine juriidiline küsimus: kas võivad üksikud aktsionärid otseselt oma poolt nõuda kohtu korras nende kahjude tasumist ja kellele sel juhul peab esitatama niisugune hagi? See on äärmiselt tähtis küsimus, mis tekib sageli praktikas, kuid otsest lahendust temale ei leidu maksvas seaduses.

Asudes selle küsimuse juurde aktsiaseltside kohta maksvas seaduseandluse vaatekohalt, tuleb tema lahendamisel lähtuda järgmistest juriidilistest kaalutlustest. Aktsiaseltsi iseloomustavaks ja oluliseks omaduseks on: osakapitali olemasolu, mis on jagatud teatud arvuks harilikult võrdseiks osadeks (aktsiad, osatähed), ja eriti tema osanikkude osa suurusega piiratud vastutavus seltsi või ühingu kohustiste eest, mis eraldab aktsiaseltse teistest seltsi- või ühinguliikidest. Nõnda siis, aktsiaseltsiks tunnistatakse niisugune selts või ühing, mis asutatakse erilise firmana, omab võrdseiks osadeks (aktsiaiks) jagatud põhikapitali ja mille kohustiste eest vastutab ainult seltsi varandus. Järelikult aktsia on osa, milleks peab olema jagatud põhi- (osa-) kapital vastavalt aktsiaseltsi mõistele. Materiaalses mõttes aktsia annab aktsionärile õiguse osavõtuks aktsia-ettevõttest, muu hulgas ka õiguse dividendi saamiseks, mis määratakse ühes seaduse või põhikirja järgi nõutavate maksude mahaarvamisega aktsionäride üldkoosoleku poolt seltsi aastabilansis osutunud puhaskasust (§ 2327, X k. I j. S. K.). Oma loomu poolest aktsia on abstraktne osa kapitalist, mis ei kuulu eraldamisele enne seltsi likvidatsiooni, nii nagu üldse kogu aktsionäri varandus, mis samuti ei kuulu eraldamisele enne likvidatsiooni, välja arvatud amortisatsiooni juht eraldamise teel, mis saadakse aktsiate kustutamisest tiraaži juures. Tänu sellele omadusele niisuguse abstraktse aktsia väärtus võib tõusta ja langeda börsi mõttes. Kuid pank ei saa vastutada aktsionäride suhtes aktsiate väärtuse vähenemise eest, mis on tingitud pangaoperatsioonidest. Sellega on seletatav, et aktsiad peavad olema näidatud seltsi aktivas mitte selle hinnaga, millega selts nad omandas, vaid sellega, mis neil on börsil bilansi koostamise silmapilgul,

nagu harilikult oligi määratud terve rea pankade põhikirjades (Harkovi Kaubanduspank, Peterburi Diskonto- ja Laenupank, Peterburi Rahvusvaheline, Volga-Kama Pank jne.). Nii otsustab selle küsimuse Saksa õigus (Art. 239, Allg. Deutsches Handelsg.). Samal arvamusel on näiteks ka tuntud õigusteadlane Renaud. Selles mõttes teatud ettevõtte tulust saab kõnelda alles pärast tema lõppemist, sest tulu all tuleb mõista ainult seda, mis ilmub seltsi kogu majandusliku elu resultaadina, kõigi õnnelikkude ja õnnetute asjaolude tulemusena. Ühel aastal bilanss näitab kasu, teisel aastal kahju, mille katteks võib kuluda järgmise aasta tulu: *neque enim lucrum intelligitur nisi omne damno deducto*. Seepärast, kui seltsi kapital väheneb, siis ei või olla juttugi dividendist, seni kui kapitali pole täiendatud endise ulatuseni. Vaatamata selle määruse õiglusele, tema tarvitamine aktsiaseltsides pole praktiliselt alati võimalik, sest keelata kasu jagamist aktsionäride vahel kogu seltsi või ühingu kestuse ajal tähendaks teha selle olemasolu mõnikord võimatuks.

See kõik annab küllaldaselt tunnistust sellest, et aktsionärid üldse ei või nõuda kahjude katmist, mis on tekkinud aktsiate väärtuse kaotusest, kuna viimased kujutavad endast mitte reaalset, vaid abstraktset, relatiivset väärtust, mis tähendab otse vastupidist kui dividend, mis määratakse üldkoosoleku otsusega aastabilansi põhjal, ja mis on täiesti reaalne suurus ning aktsionäri erivarandus, mida tal on õigus nõuda pangalt kohtu teel, sest õietijagatud dividend muutub lõplikult aktsionäride omanduseks, kusjuures ei selts ise ega tema kreditorid ei ole õigustatud seltsi maksujõuetuse korral nõudma aktsionäridelt selle dividendi tagasimaksmist. Kuid siin tuleb pidada silmas, et see dividend igatahes eeldab ainult puhaskasu ja aktsionäridel, välja arvatud n. n. privilegeeritud aktsiad, ei saa olla õigust kindlate protsentide peale puhaskasu olemasolust sõltumatult. Et niisugune määrus on võimatu aktsiaseltside põhikirjades, see järgneb seda liiki seltsidele ja ühingule eriti omasest põhikapitali puutumatus mõistest.

Teisest küljest ka üldse üksikud aktsionärid otsest oma poolt ei või nõuda juhatuseliikmeilt kahjude tasumist, mis on tekkinud seltsi asjaajamise puudulikkusest. Nagu täiesti õieti ütlevad Vene tsiviilseadustiku projekti (seletus projekti § 2323 juures) redaktorid, juhatuse-

liikmed kui isikud, kes vabatahtlikult on võtnud enda peale võõra, harilikult suure ja keerulise ettevõtte valitsemise, ja kes saavad oma teenistuse eest tasu, peavad oma kohustetäitmisel toimima mitte ainult selle ettevaatusega, mida on nad ilmutanud eneste asjades või harilikes kohustusvahetades teiste isikutega, vaid ka selle hoolsusega, mis on üldse omane korralikkudele peremeestele või äripidajatele. Seepärast on väga arusaadav, et aktsiaseltsi direktorid, olles seltsi volinikkudena lepinguvahekorras seltsiga, nende kohuste mittetäitmisest, mis on määratud kindlaks seaduses, lepingus või aktsionäride üldkoosoleku otsusega, ja seejuures tekkinud kahjude eest peavad vastutama seltsile, kellega nad on kohustusvahetuses, nagu see on täpsalt kindlaks määratud 20. mai 1927. a. seaduses, mis Riigikogu poolt vastu võetud (§ 6.), kus nimelt leidub määrus, et juhatuseliikmed, kes on toonud seltsile kahju oma kohuste rikkumisega, vastutavad solidaarselt seltsi ees. Nõnda siis, üksikuil aktsionäridel, kes pole mingis kohustusvahetuses direktoritega, pole mingit seaduslikku alust esitada juhatusele nõudmisi kahjude tasumiseks, mis on tekkinud seltsile juhatuseliikmete ebaõigete tegude läbi, sest, tuntud õigusteadlase Renaud' õiglase ütluse järgi, üksikuile aktsionäridele õiguse andmine niisuguste nõudmistega esitamiseks juhatuseliikmeile, isegi vastu aktsionäride üldkoosoleku, kui seaduse poolt määratud seltsi kõrgeima esindaja tahtmist, raskendaks juhatuse tegevust ja takistaks aktsiaseltsi edenemist.

Muidugi põhimõtteliselt tuleb hoida lahus juhatuseliikmete vastutus halva asjaajamise eest ja nende vastutus kahjude eest, mis tekkinud nende põhikirjavastaste tegude läbi, sest rikkudes põhikirja, juhatuseliikmed astuvad üle oma volituste piiridest ja lakkavad toimimast seltsi esindajaina, mispärast, näiteks, põhikirjavastaste tegude kinnitamine üldkoosoleku poolt, mõne õigusteadlase arvates (Renaud, Dalloz ja t.), kas vastandina ebaõigete tegudele või halvale asjaajamisele, ei peaks vabastama juhatuseliikmeid vastutusest isegi sel juhul, kui üldkoosolek andis volituse, teades selle olevat ebaõige, sest üldkoosolekut tuleb vaadelda seltsi organina ainult sedavõrt, kui võrd ta tegevus on kokkukõlas põhikirjaga. Ometi see vahetegemine vastutuse vahel halva asjaajamise

ja põhikirja rikkumise eest ei ole küllalt kindlasti teostatud seaduseandlustes (näit., Allg. Deutsches Handelsg., Art. 194, 196, 226; Itaalia kaubandusseadustik, § 139, X k. I j., S. K. § 2181).

Kuid teisest küljest pole kahtlust, et tehtud järeldus juhatuseliikmete vastutuse suhtes ainult seltsi ees käib nende juhtude kohta, kui juhatuseliikmed toovad kahju seltsile halva asjaajamise või juhtimise läbi, ka kui see sünnib põhikirja rikkumisega, kuid see ei ole tarvitav juhtudel, mil juhatuseliikmed oma kohuste täitmisel saadavad korda kuriteo või üldse lepinguvastase lubamatu teo, näiteks pettuse, võõra tervise või vara rikkumise jne., mis juhul kahjukannatanud isikud, nende hulgas ka üksikud aktsionärid, on õigustatud nõudma tasu otsekohe süüdlasilt juhatuseliikmeilt.

Samuti tuleb siin pidada silmas, et aktsiaseltsi direktorid, olles selle volinikud, on lepinguvahekorras seltsiga ja oma kohuste mittetäitmisest vastutavad ainult seltsi ees ja seepärast ei või vastutada seeläbi tekkinud kahjude eest ka veel kolmandate isikute ees, sest viimased kahju saamise juhul seltsi direktorite poolt nende kohuste mittetäitmisel läbi, näiteks, lepingute järele kolmandate isikutega, võivad nõuda kahju tasumist ainult seltsilt, mis sel juhul vastutab üldisel alusel oma direktorite tegude ja eksimuste eest. Küsimus direktorite otsesest vastutusest seltsi võlausaldajate ees võib tekkida ainult sel juhul, kui võlausaldajad, kes on saanud kahju direktorite ebaõigeist tegudest, kaotavad võimaluse tarvitada seaduse järgi neile kuuluvat õigust enda rahuldamiseks seltsi varast, kui see, näiteks, tunnistatakse maksujõuetuks võlgnikuks (niisugused määrused esinevad, näiteks, Šveitsi, Soome, Kalifornia seadustes) ja seejuures võlausaldajad ei saanud täieliku rahuldust seltsi varandusest.

Nõnda siis, pidades silmas ülaltoodut, peab tegema järelduse, et seaduse põhjal maksev juhatuseliikmete vastutus aktsiaseltsile oma kohuste mittetäitmisest annab viimasele õiguse kahjude tasumise nõudmiseks seltsi kasuks nii aktsionäride üldkoosoleku nõudel kui ka, Riigikogu poolt 20. mail 1927. a. vastu võetud uue seaduse järele (R. T. nr. 54—1927), aktsionäride vähemuse nõudel $\frac{1}{10}$ põhikapitali ulatuses (§ 8.), kusjuures nii esimesel kui ka

teisel juhul hagi juhatuseliikmete vastu esitatakse alati aktsiaseltsi nimel, kelle kasuks siis ka lähevad kohtu poolt mõistetud tasusummad (§ 10.).

Ühenduses ülaltoodud järeltõlkesse praktikas võib tekkida veel küsimus üksikute juhatuseliikmete vastutuse korrast ja ulatusest oma kohuste rikkumisel nende poolt. Peaks arvama, et samuti nagu usaldusmehed, kes on võtnud enda peale ülesande ühise täitmise, vastutavad solidaarselt kahjude eest, mis on tekkinud nende peale pandud kohuste halva täitmise läbi (*unusquisque in solidum mandati iudicio teneatur...* I, 60 § 2. D. 17, 1.), ka direktorite või juhatuseliikmete vastutus aktsiaseltsi ees peaks alluma seaduse järele ühiste kohustiste kohta käivaile määrustele. See järgneb nii juhatuse kui kollektiivse valituse mõistest kui ka asjaolust, et seadus paneb ühise vastutuse üldse direktorite peale, tegemata vahet igapähele neist kuuluva suurema või väiksema võimu ulatuse vahel, mis pärast nende kohta on täiesti tarvitav see määrus, et ühise kohustise mittetäitmisel ühe või mitme võlgniku süü läbi vastutavad ka kõik teised. See seisukoht aktsiaseltsi juhatuse liikmete vastutuse suhtes on kaunis selgelt viidud läbi 1927. a. 20. mai seaduses, kus on öeldud, et juhatuseliikmed ajavad asju hea peremehe kohusetundega ja nende läbi tekkinud kahjude eest vastutavad solidaarselt. Sest, nagu öieti lausub tuntud õigusteadlane Regelsberger, juhatuseliikmete süü võib seista mitte ainult positiivseis tegudes, vaid ka puudulikus järelevalves oma kaasliikmete tegude üle, sest ka need direktorid, kes eriliste asjaajajate direktorite või valitsejate määramise läbi on enam-vähem kõrvaldatud esindamisõigusest ja jooksvate asjade ajamisest, jäävad sellest hoolimata direktoreiks ja seepärast hoiavad alal kohustise valvata teiste kaasdirektorite tegude üle, kandes sel juhul ühist vastutust. Muidugi võib esineda juhtusid, kus mõned direktoreist seaduse ja aktsiaseltsi põhikirja järele võivad saada kõrvaldatud esindamisest või seltsi lähemast asjaajamisest või seaduslikel põhjustel, näiteks haiguse pärast, ametlike komanderingute, puudumiste jne. pärast ajutiselt kaotavad võimaluse mitte ainult igasuguste korralduste tegemiseks, vaid ka oma kaaslase tegude järele valvamiseks või mingil muul teel seltsi kahjustamise ärahoidmiseks, ja siis on täiesti loomulik, nagu öieti lausuvad Vene tsiviilsea-

dustiku (motiivid projekti § 2323 juurde) redaktorid, et ühisvastutus langeb ainult nende aktsiaseltsi kaasdirektorite peale, kes oma kohuste rikkumisega toovad seltsile kahju (vaata Soome seadust, § 41.), või oma tegudega või eksitustega on seltsi kahjusaamise põhjuseks (Senati otsus 1888. a. Nr. 1).

Muidugi juhatuseliikmed, nagu väidab ka Regelsberger, faktiliselt võivad jagada omavahel aktsiaseltsi asjade juhtimise, jättes igapäevase teatud ala, mis on täiesti loomulik aktsiaseltsi ettevõtte keerulise asjaajamise juures, aga kui see pole ette nähtud otse põhikirjas, siis see on ükskõik aktsiaseltsi suhtes, sest niisugune faktiline direktorite tegevuse killustamine ei või olla aluseks nende vastutuse killustamiseks asjaajamise eest aktsiaseltsile, sarnaselt sellega, kui näiteks kaashooldajad ühise määruse järgi valitsevad hoolealuse vara ühiselt ja jagamatult ja vastutavad ühiselt (§ 439 ja 440; III j.), kusjuures hooldajate solidaarne vastutus kestab edasi ka sel juhul, kui nad ühisel nõul jagavad omavahel ära neile ühiselt langetatud hooldamiskohused, välja arvatud ainult need juhud, mil hoolekandekohus jagab nende vahel hooldamiskohused või kui niisugune jaotus on määratud isiku testamendis, kes jättis varanduse alaealisele (§§ 452—454, III j.).

Kõige ülaltoodu alusel aktsiaseltsi juhatuseliikmete vastutuse küsimuses peame tegema järgmised järeldused:

1. Üksikul aktsionäridel ei ole õigust nõuda ei pangalt ega ka süüdlaselt juhatuseliikmeilt kahjude tasumist, mis on tekkinud ebaõigeist tegudest, ka kui nad on ühenduses põhikirja rikkumisega, ja on kaasa mõjunud aktsiate börsihinna langemisele või toonud endaga kaasa aktsiapanga põhikapitali vähendamise;
2. Panga juhatuseliikmed, kes on süüdlased ebaõigeis tegudes, mis on ühendatud põhikirja rikkumisega, ja sellega on toonud kahju pangale, vastutavad aktsiaseltsi ees, mitte aga üksikute aktsionäride ees, ja
3. Sel juhul, kui aktsionäride vähemus, kes omab aktsiaid põhikapitali $\frac{1}{10}$ väärtuses, esitab tasunõudmise juhatuseliikmeile kahjude eest, mis on tekkinud pangale nende ebaõigete tegevuste läbi, see nõudmine esitatakse nende poolt panga nimel ja panga kasuks.

Meie õiguseallikate süsteemimise küsimus.

O. Tief.

Teooria tunneb kaht õiguseallikate süsteemimisviisi — inkorporatsiooni ja kodifikatsiooni.

Inkorporatsiooniks nimetatakse õiguseallikate süsteemimist sel kujul, nagu nad on esialgselt avaldatud — üksikuid eeskirju ühtlustamata ja vastuolusid kõrvaldamata.

Inkorporatsiooni tüüpiliseks näiteks on „Riigi Teataja“, Vene seaduste ja korralduste kogu jne.

Kodifikatsiooni all mõistetakse õiguseallikate süsteemimist, sidudes ja ühtlustades mitmekesiste eeskirjade sisu. Tüüpilise näitena võiks esitada koodekseid teatavate õigusealade kohta, nagu Kriminaalseadustik jne. Vene riik on koguni katset teinud tervet maksvat seaduseandlust korraldada kodifitseeritud kujul. Seda tehti administratiivsel teel. Töö tulemuseks oli Vene Seadustekogu (Swod zakonov). Parlamentlikes riiges ei ole niisugune kodifikatsioon mõeldav, kuna administratiivsel teel seaduste sisu ühtlustamine ühes vastava teksti muutmisega pole üldiselt lubatud. Parlamentlikes riiges püütakse üksikuid seadusi täiendada ja muuta kodifitseeritud kujul, aeg-ajalt tähtsamate õigusealade kohta koostades suuremaid koodekseid. Kõik muu süsteemimistöö toimub inkorporatsiooni põhimõtte alusel.

Eesti on pärinud oma õiguseallikad Venest, seepärast on vene süsteemi täppis tundmine tarvilik. Seda enam, et vene seaduste süsteemimismeetodeid võib lugeda mitmeti eeskujulisteks.

Inkorporatsiooni põhimõtte alusel loodud süsteemilisi kogusid oli Venes mitu. Vene seaduste täiskogus avaldati seaduste kinnitamise järjekorras kõik seadused. Sel kogul oli võrdlemisi täielik sisujuht. Kogu käsitlemine oli aga raske sellepärast, et täiskogu täiendati pikkamööda. Puudus kindel põhimõte seaduste numeratsioon, pealegi ei olnud seaduste asetamine nende kinnitamise aja järgi otsustarbekohane, kuna kinnitamise momendil pole tähtsust seaduse maksvuse kohta.

Käsitsemise mõttes hoopis praktilisem oli Vene seaduste ja korralduste kogu, millesse koondati kõik seadused ja keskvalitsuse asutiste määrused. Seaduste ja korralduste kogud anti välja järjekorranumbrite all. Igal

seadusel või määrusel oli oma number, moodustades eriartikli (statja). Üksikute kogude ja artiklite numeratsioonil oli üheaastane periood. Selles see kogu erines tunduvalt Seaduste täiskogust, millel oli ühine numeratsioon mitme aastakümne kestel.

Peale selle oli keskvalitsusel oma Teataja (*Pravitelstvennõi Vestnik*) ning kohalikkude asutiste määruste ja korralduste jaoks Kubermangude Teatelehed (*Gubernskija Vedomosti*).

Kodifikatsioonikogudest olid Eestis maksvusel järgmised.

1. Vene seadustekogu (Svod zakonov). Sellesse olid 16 köites koondatud kõik üldriiklikud seadused. Seaduste paigutamiseks köidetesse oli tarvitusele võetud järgmine sisujaotus:

a) põhiseadused, b) kõrgemate võimude orgaanilised seadused, c) administratiivvõimude orgaanilised seadused, d) kodakondsuse ja seisuste seadused, e) tsiviilseadused, f) riigi heakorra seadused, g) julgeoleku seadused, h) kriminaalseadused ja i) kohtupidamise seadused.

Seadustekogu täiendati iga aasta järjekorraliste järedega ja peale selle kokkuvõteliste järedega (Svodnõija prodolženija).

2. Baltimail maksivad eriseadused olid koondatud Balti kubermangude kohalikkude seaduste kogusse, mis jagunes kolme raamatusse.

3. Väljaspool sellest kodifitseeritud kogust seisis talurahvaste seadused, nimelt Eestimaa, Liivimaa ja Saaremaa talurahvaseadused.

Eesti riigi loomisel puudus võimalus jätkata täpsalt seda süsteemi, mis oli rajatud Vene võimude poolt. Vene süsteemi mitmed iseärasused olid tingitud riigi suuruselt. Loomulikult polnud Eestis tarvet mitme inkorporatsiooniväljaande järgi. Oli täiesti õige koondada kõik jooksev normatiivne materjal „Riigi Teatajasse“, mis asendas Seaduste ja korralduste kogu, Seaduste täiskogu, Valitsuse Teataja ja Kubermangude Teatelehed. Otstarbekohane oleks olnud jätkata Seadustekogu (Svod zakonov) järede väljaandmist, kuid selleks puudusid esialgu vastavalt ette valmistatud tehnilised jõud ja teiseks oli raske jooksvale seaduseandlusele anda kodifitseeritud kuju, kuna paljud vene

seadused tuli põhjalikult ümber töötada meie oludele vastavaks tegemiseks.

Esimeseks inkorporatsioonikoguks oli Saksa okupatsioonivõimude poolt välja antud „Verordnungsblatt“, mis ilmus üksikute numbrite kujul tarbe järgi ja milles okupatsioonivalitsuse korraldused avaldati järjekorranumbri-ga varustatud artiklite näol (Ziffer). Sellest väljaandest on meil maksvusele jäänud ainult üks „Verordnung“, nimelt maksuvahendite kohta.

Sellele järgneb „Riigi Teataja“, mis oma korralduse sai „Riigi Teatajas“ nr. 1. 1919 avaldatud seaduses nr. 1 „Ajutine seaduste ja administratiivsete korralduste väljaandmise ja väljakuulutamise kord, Vpeatükk, „Riigi Teataja““).

Esialgsel „Riigi Teatajal“ oli neli eriosa: Esimeses avaldati seadused erinumeratsiooni all, teises — administratiivsed korraldused ilma järjekorranumbrita, kolmandas — muudatused ametkondade koosseisus ja ametlikud kuulutused, ning neljandas — erakuulutused ja teadaanded.

See korraldus oli puudulik ühes väljaandes avaldatava materjali mitmekesisuse pärast, mis raskendas süsteemiliste nimestikkude ja sisujuhtide koostamist.

„Riigi Teataja“ ümberkorraldamisega „Riigi Teataja“ seaduses („R. T.“ 115—1927) on „Riigi Teataja“ jagatud kahte eriväljaandesse. Esimeses osas „Riigi Teataja“ nime all avaldatakse kõik õigusenormid, millel on üldine sundiseloorm (§ 3). Teises osas „Riigi Teataja Lisa“ nime all avaldatakse kõik muu avaldamisele kuuluv materjal. „Riigi Teataja“ seaduses on püstitatud need sihtjooned, mille järgi peab toimuma õiguseallikate süsteemimine inkorporatsiooni näol. Need põhijooned on järgmised:

a) „Riigi Teatajas“ kuuluvad avaldamisele kõik õiguse-normid seaduste, valitsuse ja omavalitsuste määruste, korralduste või otsuste näol. Neil sundnormidel on ühine numeratsioon leidmise hõlbustamiseks, ja peale selle sisujuhid, mis koostatakse poolaastatekaupa.

b) Avaldatava materjali ülevaate hõlbustamiseks avaldatakse perioodiliselt sundnormide süsteemilised nimestikud ja üldised sisujuhid hiljemalt iga viie aasta tagant.

c) Tarbe järgi koostatakse „Riigi Teataja“ kaasandena teatud õigusealade kohta eriväljaanded.

d) „Riigi Teataja“ kaasandena avaldatakse Riigikohtu otsuseid ja seletusi.

Kodifikatsiooni põhimõtted on koondatud seaduste koostamise juhtnõõrideks („R. T.“ 101—1928). Nende juhtnõõride § 3 järgi toimub seaduste muutmise ja täiendamine üldises korras kodifitseeritud kujul.

Täiesti uuel kujul töötatakse välja suuremad seadustikud; mille jaoks kohtu- ja siseministeeriumi juures on moodustatud erikomisjonid kriminaalseaduste, kriminaalkohtupidamise seaduste, vangistuseseaduste, tsiviilseaduste, tsiviilkohtupidamise seaduste, mereseaduste ja maksuseaduste alal.

Üldiselt seisab õiguseallikate süsteemimistöö õigetel alustel. On esialgu loobutud Vene seadustekogu taolistest seaduste kodifikatsioonist, mis ei ole meie seaduseandlikkude olude tõttu teostatav, kuid on jäetud kodifikatsiooni põhimõtte juurde seaduste täiendamisel ja muutmisel. Õiguseallikate kättesaadavaks tegemiseks on hakatud pearõhku panema süsteemiliste nimestikkude ja sisujuhtide koostamisele, arendades paralleelselt erilisi inkorporatsioonikogusid, nagu neid on mitmel alal koostanud kodifikatsiooniosakonna liige Kaiv. Kõige visamalt on edenenud suuremate seadustikkude eestistamine, mida oleks tarvis kiirendada.

Kuna peatähelepanu süsteemimistöös peaks olema suunatud süsteemiliste nimestikkude, sisujuhtide ja üksikute alade väljaannetele, siis on vaja neid lähemale vaatlusele võtta.

Õiguseallikate süsteemimise nurgakiviks on ja peab jääma vastav süsteemiline nimestik. Niisugune esialgne nimestik on allakirjutanu poolt koostatud 1925. a. Selles leidub ülevaade kõigist õiguseallikatest. Nimestiku aluseks on võetud Vene seadustekogu süsteem. Iga selles leiduva seadustiku kohta käiv materjal on kogutud kronoloogilises järjekorras, loendades hilisemad muudatused. Selle nimestiku jätkamine on tarvilik „Riigi Teataja“ seaduses tähendatud alustel. Kuna selle järgi nimestik kuulub väljaandmisele hiljemalt iga 5 aasta tagant, siis peaks järgmine nimestik ilmuma 1931. aastal, sisaldades materjale 1930. aasta lõpuni. Kolmandasse nimestikku kuuluks materjal 1935. a. lõpuni jne. Kuna järgmise nimestiku koostamine on seetõttu

päevakorra küsimus, siis oleks vaja kaalumisele võtta, milliseid parandusi võiks nõuda selles võrreldes eelmisega.

Üldiselt tuleks nimestikkude süsteemis võimalikult vähe muudatusi teha, et vältida raskusi nimestiku käsitlemises. Kuid mõned parandused oleksid siiski soovitatavad.

Kõige esiteks võiks üles võetud saada Vene seadustekogu süsteemi lihtsustamise küsimus.

Vene seaduste jaotus 16 köitesse tuleks alles jätta, kuna see on otstarbekohane ja üldiselt tuttav. Selle alljaotusi tuleks aga vähendada vastavalt meie seadluseandluse harjumustele. Näiteks tuleks territoriaalsete omavalitsuste kohta käivad sundnormid registrida ühes kohas senise kahe asemel, kuna meie seadused harilikult linna- ja maaomavalitsuste küsimusi nii ei eralda, kui vene seaduseandlus.

Samuti tuleks koondada kõik töökaitse seadused ja määrused, mis tööndusliku töö, kaubanduse ja põllundusliku töö sundnormides eraldi käsitletud. Otstarbekohane peaks olema koondada ka kaubanduse ja töönduse sundnormid, kuna meie seaduseandlus neid alasid peaaegu alati eri tegevusenimetuse all koos käsitleb. Eraldada tuleks kaubanduse seadustest ja määrustest mereasjanduse ala iseseisva pealkirja alla. Osa iseseisva pealkirjaga vene seadustikke tuleks registrist välja jätta, kuna neid meil ei käsitleta.

Teiseks kerkib üles materjali liigse paisumise vältimise küsimus.

Seni registriti kõik materjal sellest hoolimata, kas see maksvuse oli kaotanud või mitte, 1914. aastast alates. Seda oli vaja teha seaduse- ja määruseandluse materjali ajaloolise ülevaate täielikkuse huvides. Kuid järgnevas väljaandes ei tarvitseks korrata seda materjali, mis maksvuse kaotanud eelmise väljaande viieaastases perioodis, üle viies kustutamisele kuuluva materjali koondamise tähtaeg 31. maist 1925 31. detsembrile 1924. Järgmine vastav tähtpäev oleks aga 31. detsember 1930, edasi 31. dets. 1935 jne. Materjali niisuguse kasutamise viisi juures ei paisuks väljaanded väga suureks, ühtlasi aga jääks püsima täielik ülevaade „Riigi Teatajas“ ilmunud materjali kohta.

Kolmandaks on vaja kaaluda süsteemilise nimestiku ja „Riigi Teataja“ sisujuhi andmete sidumise küsimust.

Teatavasti on „Riigi Teataja“ igal aastakäigul oma sisujuht. Need sisujuhid on soovitatav ühendada iga 5 aasta tagant üldiseks sisujuhiks, mida võiks välja anda ühes sundnormide süsteemilise nimestikuga. See hõlbustaks märksa sundnormide leidmist, kuna vaja ei oleks tegemist teha iga üksiku aasta sisujuhiga. Kuna sisujuht aga ei sisalda andmeid normi maksvuse kohta, siis tuleks järgmises väljaandes iga märksõna taga, millega seotud mõni süsteemilise nimestiku osa, märkida viimase leheküljed, kus võib leida andmeid sundnormi maksvuse kohta. Näide: Ehituslaenud — vt. sundnorm. reg. lk. 291—297.

Sundnormide süsteemiline nimestik hõlbustab märksa eriväljaannete koostamist üksikute õigusalade kohta. Viimaste koostamist tuleks igapidi soodustada, seejuures rõhku pannes sellele, et need mitte väga kalliks ei läheks.

Samuti tuleks suuremat rõhku panna riigikohtu otstuste ja seletuste süsteemimisele. Senised eraväljaanded, mis koostatud eraisikute riisikol, on puudulikud ja kallid. Kodifikatsiooniosakond peaks nende korraldamist toetama aineliselt kui ka üldiste juhtnõõride andmisega.

Üldse tuleks õiguseallikate süsteemimistöös soodustada eraalgatusi, ja vastavatele isikutele ülesandeid anda ka väljaspool ametnikkude koosseisu. Säärane koostöö võimaldaks paremaid tulemusi kui seni on saavutatud.

Ostetud, kuid ostjale veel mitte üle antud asja juhuslikust hävimisest.

Alfred Brandt.

Ts. Sead. § 3861. järele „ostuleping toob kaasa mõlemale poolele vastastikused õigused, nii täitmise, kui ka kahjude tasumise suhtes“. Sellest järgneb, et müüja õigus ostusummat saada ja ostja õigus ostetud asja üleandmist nõuda seisavad lahutamatus juriidilises ühenduses. Nii et hiljem järgnev asja juhuslik hävimine, tegelik võimatus teda ostjale üle anda, peab nende mõlemate nimetatud õiguste hävimise

enesega kaasa tooma; ostetud asja omandamise võimaluse kaotus ostjal on lahutamatult seotud ostusumma nõudmise õiguse kaotamisega müüjal. Meie tsiviilseadustega aga, eriti § 3863. toodud määruse järele, on maksma pandud reegel, mis on vastand sellele teesile. Ja nimelt mainitud artiklis on määratud, ainult mõne erandiga¹, üldreegli kujul, et „pärast müügi sõlmimist, kuigi ostetud asi ei ole veel üle antud, kõik riisiko, s. o. kahju, mis võib ettenähtamatul juhul talle juhtuda, olgu see hävimine või vigastus, kannab ostja“. See artikkel kujutab enesest keiser Justiniaanuse institutsiooni lühendatud tõlget selle redaktsioonilise vahega, et temas puudub otsene viide sellele, et ostja on kohustatud maksma kogu ostusumma, kuigi tema ei võinud saada, müüja sellekohase süü puudumisel, ostetud asja üldse, või kuigi võis saada, siis ainult vigastatud kujul.

3863. artiklis esitatud reegel ei ole muidugi tingimata tarvilik ostu-müügi lepingu osa, vaid ta on n. n. loomulik ehk harilik (mitte *essentiale*, vaid *naturale negotii*), mida otsekohe näitab § 3869, mille järele „kui müüja kategooriliselt võttis riisiko endale, tähtaega nimetamata, siis läheb riisiko müüjale üle ainult asja üleandmisega“. — Pealegi äratub reegel selles kujus, nagu § 3863. väljendatud, kahtlust. Kõige pealt puutub silma, et ta kujutab erandit juriidilisest üldnormist, mis väljendatud § 3275., mille järele „vastastikused lepingud, mis mõlematele pooltele panevad peale mingisuguseid kohustisi, kahtluse korral seletatakse selle kahjuks, kes käesoleval juhul esineb kreditorina ja see pärast oleks pidanud selgemini ja kindlamini väljenduma“. Selle normi juures tekib küsimus, mis alusel asetatakse müüja, kui õigusesubjekt ostusumma peale, eesõigustatud seisukorda, võrreldes teiste kreditoritega vastastikustes kohustistes? Väevalt saab selle küsimuse peale rahuldavalt vastata. Tegelikult ei saa tähele panemata jätta, et § 3863. reeglit ei saa kokkukõlastada juriidilise üldprintsibiiga, mille

¹ Ja nimelt: 1) kui ostuobjekt ei ole eriti kindlaks määratud ja ainult üleandmise juures saab kindlaksmääramise (§ 3864); 2) kui asetatavad ja teised asjad on müüdü arvu, mõõdu või kaaluga, siis vastutus läheb ostjale üle ainult pärast seda, kui nad loendatakse või kaalutakse (§ 3865); 3) kui müük on toimunud pikendatava tingimusega (§ 3866); 4) kui müüja viivitas asja üleandmisega (§ 3867) ja 5) kui asi on ostetud tingimusega teda enim proovida või vaadata (§ 3868);

järele juhusliku kahju eest keegi (peale kinnitaja) ei vastuta: *casus a nullo praestantur* (l. 23 D. 50. 17). Ostetud asja ja raha vahetamise võimaluse puudumisel selle fakti tõttu, et müüdud objekt on hävinud, ostusumma maksmine kujutab seda tasu, mis müüja saab ostja arvel juhusliku kahju eest. Seejuures ei ignoreerita mitte ainult müüja ja ostja vahel olevate juriidiliste suhete vastastikust iseloomu, vaid ka rikutakse kontrahentide üheõigluse printsiipi. Ja nimelt, kui müüja saab hävinud asja eest kätte ostusumma, millele oligi juhitud ta tahe lepingu sõlmimisel, siis asja hävimine iseenesest ei sünnitagi talle kaotust, sest ta ei mõelnud teda enesele jätta. Vastupidi, ostja, temale müüdud asja puudumisel, peab ära ütleva õigusest teda omada, s. o. ei ole võimas teostama seda soovi, mille pärast ta sõlmiski käesoleva lepingu.

Seepärast pole õiglane raskendada ostja kaotust, pannes ta peale maksukohustis asja eest, mida ta vajab, aga mida ta ei või kätte saada. Nimetatud õiglusetus kõrvaldub ainult siis, kui, vastupidiselt § 3863.-le, riisiko panna müüja peale. Sel juhul ostetud, aga ostjale mitte veel üle antud asja juhusliku hävimise halvad tagajärjed peegelduvad mõlematel kontrahentidel: üks neist kaotab õiguse ostusumma peale ja teine võimaluse saada omale tarvilikku asja. Olgugi et siis ühe kontrahendi (ja nimelt müüja) kaotus on enamail juhitudel suurem kui teise (ostja) kahju, kuid see asjaolu on sündmuse, mille eest keegi neist ei vastuta, möödapäästamatu tagajärg. — Lõppeks ei saa § 3863. reeglit kiita ka praktilistel, protsessi iseloomuga, kaalutlustel. Paljudel juhtudel müüdud asja hävimise puhul pole võimalik konstateerida täieliku tõelikkusega selle sündmuse kõiki põhjusi, mis tekitas kahju. Isegi sel juhul, kui on olemas elementaarne, inimese tahtest sõltumatu sündmus, tekib küsimus, kas tõesti polnud mingisugustki võimalust tarvitusele võtta abinõusid, mille tõttu ta antud kohas ja ajal poleks mõjunud müüdud asjale. Kuid silmanähtavalt ei saanud see, kelle tegelikul valdusel polnud seda asja, tarvitusele võtta mingisuguseidki ettevaatusabinõusid. Seepärast ei saa müüdud, aga mitte veel üle antud asja juhuslikku hävimist mingil juhul ostja süüks arvata. Mis puutub müüjasse, s. o. niisuguse asja tegelikku valdajasse, siis peab küsimus selle üle, kas ta tõesti võttis müüdud asja hävimise vältimiseks kõik temast

sõltuvad ettevaatusabinõud tarvitusele, väga sagedasti kahtluse alla jääma. Nähtavasti, seda asjaolu silmas pidades, kui on otsustamisel riisiko (*periculum*) küsimus ühe või teise, kas müüja või ostja kahjuks, tuleb õigluse kaalu viimase kasuks seada. — Peab siiski tähendama, et sellest täiendavast argumendist § 3863. vastu ei tule järeldada üldist, vastuvaidlematut teesi, nagu peaks kontrahentide huvide vaheline kollisioon, mis välja kutsutud nende tahtest sõltumatu sündmuse poolt, alati otsustamata selle isiku kahjuks, kes oli asja tegelik valdaja tema hävimise või vigastamise ajal. Peale selle kontrahent, kes kohustus oma asja kellelegi kinkima, täiesti õiglaselt vastutab tema hävimise või vigastamise eest ainult sel juhul, „kui ta kategooriliselt selleks kohustus või kui teda süüdistatakse kurjas tahtes või jämedas ettevaatamatuses“ (§ 4478). Analoogiliselt on see reegel tarvitav ka kõiksuguste tehingute kohta tasuta teenistuse üle. Seda liiki tehingud väärivad erilist tähelepanu seepärast, et nad tihti ei ligine vastastikuse iseloomuga lepingutele. Nõnda mõnikord alles peale müügilepingu sõlmimist müüja on ostja palvel nõus müüdud asja kas teatava tähtaja peale või kuni nõudmiseni oma juurde jätma. Seda liiki lepe, olgugi et tegelikult seisab müügilepinguga ühenduses, kujutab enesest aga juriidiliselt vaatekohalt erilist tasuta iseloomuga tehingut. Seepärast paneb niisugune lepe asjahoidja (müüja) peale § 3785. järele kohustise vastutada isiku ees, kes talle usaldas asja, ainult kuritahtlikkuse (*dolus*) ja jämeda ettevaatamatuse juhtudel. Mõnedel juhtudel oleks siiski tehingute järel, mis loovad vastastikused kohustised, mitteõiglane panna riisikot isiku peale, kes oli hävinud või vigastatud asja tegelik valdaja. Nii, näiteks, ei saa § 4246. väljendatud reeglina mitte nõus olla, mille järele „kui ümbertöötamiseks antud asjad, või see, mis neist valmistatud, hävib töötajaja süüta juba peale töö lõpetamist, aga enne asjade üleandmist, siis lepitud töötasu maksmine peab, sellele vaatamata, toimuma, kui vaid asi oli valmistatud nii, et oleks olnud täielik alus valmistatu vastuvõtust keeldumiseks“. See määrus tuleb lugeda õiglaseks, sest ta püüab seda, et heas usus valmistatud töö ei oleks mitte töötavale kahju põhjuseks. Aga arusaadav, et töökaitse printsiip ei ole tarvitav meie poolt arutatava müüja ja ostja vaheliste juriidiliste suhete küsimuses. Peab

muu seas tähendama, et müügileping võib eneses sisaldada elementi, mille järele piiratakse müüja vastutust. Niisuguseks elemendiks on ostja teadmine, et temale müüdav asi oma halva omaduse tõttu võib kergesti päris rikki minna, s. o. kaotada igasuguse väärtuse. Kui sellele vaatamata ostja muretsseb enesele niisuguse asja riisiko peale, arvestades, et tal läheb kõrda teda ära kasutada, edasi müües teda kolmandale isikule, siis on täiesti õiglane jätta müüjale õigus kogu selle ostusumma peale, mis ta enese kasuks tingis, olgugi et juhusliku sündmuse tagajärjel asi hävis või muutus mitte kuhugi kõlblikuks enne kui seda oodata võis. Õiglane on see juba seepärast, et ostja, teades ostu riskantsust, on nõus ostma niisugust liiki asja ainult väga odavalt, arvestades nagu kinnituspreemiat asja väärtusest maha. Seejuures ei tohi silmast lasta, et seda liiki ostud toimuvad suuremalt jaolt kaupmeeste poolt, kes õnnetust spekulatsioonist saadud kahju tasub sellest kasust, mis annavad teised riskantsed tehingud ja mis osutuvad õnnestunuteks. Kuid näidet seda liiki ostudest ei saa me kasutada argumendina § 3863. väljendatud printsiibi kasuks, vaid ainult selleks, et varustada märkusega tallé vastupidist, põhimõtteliselt õiget juriidilist reeglit.

Rooma õiguse literatuuris on riisiko (*periculum*) küsimus elavate vaidluste aineks. XVI sajandil elav kuuluse prantsuse pandektist Jacobus Cujacius (Jacques de Cujas), leides mitteõiglasena panna *periculi* ostja peale, tegi katset ümber lükata reeglit „*periculum est emptoris*“ Rooma allikate analüüsi teel. Pärast ta ise siiski tunnistas oma katse ebaõnnestunuks². Ja tõesti see reegel seisab, nagu tähendab Dernburg³, kindlal alusel.

Millega aga seletada, et rooma juristid panid riisiko (*periculum*) ostja peale? Sellele äärmiselt vaieldavale küsimusele on antud väga mitmesuguseid hüpoteese ja lihtsaid lahendusi. Teoste hulka, mis arutavad seda küsimust, kuulub vene juristi Vasil Gelbcke teaduslik töö ajakirjas, mis ilmus tuntud pandektisti Windscheid'i väljaandel⁴. Selles töös on

² Dernburg, Pandekten, 6. väljaanne, II anne, § 96, märk. 2.

³ Sealsamas.

⁴ Archiv für die civilistische Praxis, Neue Folge, 9 Band, lk. 372 ja järg.

kriitika mõttes kogutud teooriad, mis puudatavad tähendatud küsimust. Kõik nad, kõige oma teravmeelsuse juures, osutuvad vastukäivateks vaatele müügist, kui väärtuste vahetuste lepingust. Seetõttu on võimalik peatuda, Dernburgi⁵ eeskujul, ainult sel oletusel, et reegel „*periculum est emptoris*“ on tuletatud mitte ostulepingu sisust, vaid formaalse iseloomuga kaalutlustest. Need kaalutlused põhinevad sel ajaloolisel faktil, et rooma õiguse järele ostu-müügiga (*emptio-venditio*) sündis kaks iseseisvat kohustist. Sellele faktile vastav vaade *periculum*'ile oli formuleeritud juba XVIII sajandil prantsuse juristi Pothier'i poolt järgmiselt⁶: „Sest et ostja poolt enese peale võetud kohustis maksta ostusummat astub jõusse üksnes poolte vahel toimunud leppe tagajärjel, asja üleandmisest sõltumatult, — siis jääb ta ka maksuma, olgugi et müüdud asi lakkas olemast ega võidud teda ostjale kätte anda. Nõnda, et kui müüja kohustis kustus ühel neist loomulikkudest kohustiste kustutamise viisidest, siis ostjal ei ole mingisugust vastuväidet nõudmise vastu, et ta omalt poolt täidaks kohustise, mis, nõutud kujul määratud, jääb maksuma ja võib saada kustutatud mitte muul teel, kui ühel neist kohustise kustutamise viisidest.“ Nende puhtformaalsete kaalutlustega riisiko panek ostja peale ei ole arusaadavalt sugugi õigustatud seesmise, materiaalse õigluse ja otstarbekohasuse vaatepunktist. Muu seas on raske oletada, et rooma juristid panid maksuma juriidilise normi, mis omab suurt praktilist tähtsust, mitte tähelepanu selle vaatepunktile pöörates. Seepärast tuleb oletada, et rooma juristid panid maksuma reegli „*periculum est emptoris*“ praktilise sihiga, kindlustada müüjate huve ostjate, kes omandasid väikese hinna eest vaeste varandusi, ekspluateerivate püüdmiste vastu. Taga ajades seda sihti nad nähtavasti talitasid samuti, nagu pärastpoole keiser Diocletianus, andes ostu-müügi lepingu tühistamise õiguse *enormis laesio* põhjal ainult müüjale, mitte ostjale⁷. Meie aja olukorra tingimustes ei ole aga küllaldast alust lubada ühekülgsset kaitset müüjale ostja kahjuks, sest tihti just müüja ongi ekspluateerija. Ise-

⁵ Pandekten II. § 20.

⁶ Oeuvres (édition Bugnot, Paris 1861), III osa, lk. 123.

⁷ Codex Just., de resc, vend. 4.44. — Dernburg, Pandekten, 6. väljaanne, II anne, § 102, lk. 283—284.

ärans juhtub see siis, kui liigkasuvõtja, rahuldudes mõõduka-
protsendiliste võlakirjade või vekslitega, annab raha laenuks
ainult tingimusel, et temalt kalli hinna eest halba kaupa
ostetakse.

Normitehnikast administratiivprotsessiõiguses.

Kriitika- ja interpretatsiooniküsimusi maksvast õigusest.

A. T. Kliimann.

(Järg.)

I. Viitenorme eesti administratiivprotsessi õiguses.

1. peatükk. Viite konstruktsioon.

§ 2. *Viite mõiste.* — Juhtub, et administratiivprotsessuaal-
seid õigussuhteid korraldavalt seaduseandjalt jääb loomata
normistikke, mida on tingimata vaja teatavate administratiiv-
kohtulikkude küsimuste lahendamiseks. Mõtleme siin kõige
pealt neid juhtusid, kus seaduseandja *m e e l e g a* ja täie teadvu-
sega jätab tühiku¹⁰ (Lücke, probel, lacune) antavasse administ-
ratiivprotsessuaalsesse seadusse. Kuid peale mainitute on
meil siin tähtsad ka veel niisuguste tühikute juhud, mis jää-
vad seadusisse vastu seaduseandja enda tahtmist, kuid mil-
le olemasolust seaduseandja on täiesti teadlik. Et saada
nende tühikute, s. o. korraldamata jäänud juhtude lahenda-
miseks vajalisi norme, seaduseandja juhib protsessualisti
seks sobivate, juba olemasolevate seadusnormide manu. Neid
varemaid seadusist hangitavaid norme rakendatakse seaduse-
andja juhise kohaselt kas sootuks muundatult või enam-
vähem muundamatul kujul¹¹.

Nende normide kogum, mille kaudu normilooja tead-
likult juhib normirakendajat seaduses leiduvate tühikute

¹⁰ Vrd. Walther Burkhardt, Die Lücken des Gesetzes und die
Gesetzesauslegung. Abhandlungen zum schweizerischen Recht. Neue Folge.
8. Heft. 1925. — Adolf Merkl, Zum Interpretationsproblem, Grünhuts
Zeitschrift, XLII, 1916. — Felix Somló, Die Anwendung des Rechts,
Grünhuts Zeitschrift, XXXVIII, 1911. — Francois Génay, Méthode d'inter-
pretation et sources en droit privé positif, 2° édition, 1919.

¹¹ Walther Burkhardt, op. cit., lk. 93 jj. Felix Somló, Juristische
Grundlehre, 1917, lk. 410 jj.

täitmiseks teiste normide manu, moodustab omaette iseseisva legaalkonstruksiooni, mida nimetamegi viiteks¹² (Verweisung, sõlka, renvoi) õigustehnilises mõttes.

Analüüsidest lähemalt viite mõiste määritelu, leiame temas järgmisi olulisi momente.

Esiteks, see legaalkonstruksioon sisaldab kõige pealt norme, millest peab ilmsesti nähtuma, et normilooja juhib meid teiste normide manu just selle tüsilise konstruksiooni kaudu. Sellega tahetakse öelda, et need võõra seaduse normid tulevad antud juhtude jaoks arvestusse üksi ainult viite põhjal aga mitte sugugi mõnel teisel õiguslikul alusel. Viitamine neile võõra seaduse normele toimub ise ainult tühikute s. o. viiteseaduses korraldamata jäänud juhtude lahendamise otstarbel. Seejuures on tähtis ka see, et seaduses korraldamata jäänud juhud, mille jaoks viide loodakse, oleksid seaduses korraldatud juhtudega kas täitsa sarnased või nendega lahutamatult seotud.

Selle olulise momendi puudumise pärast ei saa tunnustada, näiteks, Riigikogu poolt 19. märtsil 1929. a. antud Vabariigi valitsuse ja ministeeriumi korraldamise seaduse¹³ 61. §-i esimest lõiget viiteks, olgugi et tema sõnastus juhib meie tähelepanu teistele õiguseallikaile. Mainitud §-i esimene lõige seletab, et senised seadused ja määrused valitsusasutiste ülesannete, võimupiiride ja asjaajamise korra kohta jäävad maksma kuni sellekohaste vastsete normide loomiseni. Samast sõnastusest on aga selge, et selleviisiline tähelepanu juhtimine seniseile maksvaile seadusile ja määrusile ei ole nende õiguseallikate maksvuse edasikestu ainukeseks aluseks. Ka ei ole meil siin tegemist üldse mitte tühikuga õigustehnilises mõttes, vahest küll ainult tühikuga seadluseandlus- ja sotsiaalpoliitilises mõttes, sest et vastavad nähised on antud juhul positiivõiguslikult ikkagi juba korraldatud.

Ning selle vastu tunnustame Riigikohtu seaduse § 17. muutmise seaduse¹⁴ § 17. redaktsioonis esineva esimese lause

¹² Karl Friedrichs, Verwaltungsrechtspflege. Erster Band. 1920, lk. 41 jj. ning selles teoses esitatud kirjandus.

¹³ RT. 1929, 182. artikli 61. §-i esimene lõige: Valitsusasutuste ülesannete võimupiiride ja asjaajamise korra suhtes, kuivõrt need ei ole määratud käesoleva seadusega, jäävad maksvaks kuni uute seaduslike määruste maksmapanemiseni senised seadused ja määrused.

¹⁴ RT. 1926, 32, I, 45.

administratiivprotsessuaalseks viiteks. Ütlusega: „Administratiivosakonnal on endise Vene Senati esimese, teise, kolmanda ja neljanda departemangu õigused ja kohused“ mainitud seadus juhib administratiivprotsessualisti teiste seadusnormide manu, mille abil tal on võimalik lahendada Riigikohtu seaduses ja Administratiivkohtu-korra seaduses korraldamata jäänud juhtusid. Peale selle on siin oluline just see, et need võõrad normid, millele viidatakse, tulevad arvestusse üksnes tehtud viite põhjal.

Teiseks, see legaalkonstruksioon sisaldab norme, millest peab nähtuma, et viitamine toimub täiesti teadlikult ja tahtlikult¹⁵. Seega aga ei taheta öelda sugugi mitte seda, et iga viide peaks olema väljendatud *expressis verbis* ja vahest isegi teatavas välises vormis. Tähtis on ainult see, et viite mõiste seaduses kuidagi väljenduks, väljendugu ta selgelt või peidetult. Selgesõnalised viited esitatakse tavaliselt teataval viisil sõnastatud vormeli näol. Näiteks öeldises: „Käesolevas seaduses korraldamata jäänud juhtude lahendamiseks kasustatagu selle ja selle instituudi või seaduse neid ja neid norme“ on meil tegu just selge viitega. Peidetult väljendub viide sel juhul, kui antavas seaduses tarvitatakse termi, mille sisu on võimalik määratella mõne varem seaduse vastavate normide varal¹⁶.

Kolmandaks, viitekonstruktsioon sisaldab norme, mille sihiks on täiendada viitavat seadust valmite, s. o. juba olemasolevate normidega mõnest teisest instituudist või seadusest. Seejuures on ükskõik, kas neid viite põhjal hangitavaid võõraid täiendamisnorme tuleb rakendamisel sisuliselt muundada või jätta hoopis muundamata¹⁷.

Need kolm olulist momenti viite konstruktsioonis võimaldavad teha vahet viite enda ja iga teise normitehnilise ühiku vahel. — See moment, et viide täiendab üht seadust teise seaduse normidega, eraldab teda täiesti normitehnilisest analoogiast. Ka analoogia täiendab seadust, kuid selle vahega, et ta need täiendamisnormid loob ise eimittemillestki omast peast originaarselt, olgugi teiste normide loogilisel sarnasusel. Viide sellevastu võtab ühe seaduse täiendamiseks teisest sea-

¹⁵ Vrd. Karl Friedrichs, op. cit., lk. 41 jj.

¹⁶ Vrd. sama, op. cit., lk. 44.

¹⁷ Vrd. sama, op. cit., lk. 41.

dusest juba valmeid norme ja rakendab nad kas täitsa muundamatult või vähe muundatul kujul. Edasi leiame viite konstruktsiooni iseärasusena analoogia suhtes ka selle, et ta loob seose kahe seaduse või instituudi vahel. Analoogia ei tee seda aga kunagi. Kui mingi tüsilise legaalkonstruktsiooniga loodakse teatav seos kahe seaduse või instituudi vahel, siis ei ole meil sellisel juhul kindlasti mitte tegemist analoogiaga. Ja isegi siis, kui seaduseandja oma sõnadega ütleks, et „neil ja neil juhtudel, kasustatagu selle ja selle seaduse nende ja nende normide analoogiat“, et teki mitte analoogia, vaid viide. — Üldiselt nähtub, et viide on rohkesti juba olemasolevate normide ümberkorraldaja, analoogia aga täitsa uute normide loomevahend.

See moment, et viide juhib meid teise instituudi või seaduse manu tühikute täitmise otstarbel, eraldab teda normitehniliselt delegatsioonist. Delegatsioon on niisugune legaalkonstruktsioon, mis kunagi ei saada seaduste või instituutide eneste, vaid alati nende loojate juurde. Viide esineb üksnes niisuguste tühikute puhul, mida on võimalik lahendada olemasolevate positiivõiguslike normide abil. Delegatsioon aga ilmub nähtavale alati seal, kus on tegu niisuguste tühikutega, mida on võimalik täita vaid päris vastsete normide loomise teel.

Oma ülesandelt viide on kogum norme, mis loovad iseäralise seose kahesuguste seadusnormide vahel viitamise teel. Need normid, mis viitavad, nimetame viitavaiks normeks. Ja need normid, millele viidatakse, nimetame viidatavaiks normeks. Viidatavad normid moodustavad viidatud seaduse või instituudi raamides omaette lahusseisva normide kompleksi. Neid viidatavaid norme tuleb käsitada hoopis teisiti kui muid viidatud seaduse norme. See on tingitud asjaolust, et viidatavad normid maksavad ainult viitavate normide alusel. Kõik viidatavad normid muutuvad viitamise tõttu selle õigusliku instituudi erinormeks, kust on pärit viitavad normid. See tõsiasi on õigustehniliselt väga tähtis.

§ 3. Viite liike. — Eesti administratiivprotsessi õiguses esineb terve sari sisult ja sihilt mitmekesiseid viiteid. Oma erineva tehnilise käsitsuse kohaselt nad kõik jaotuvad kahte põhiliiki. Ühed neist vastavad oma sisult ja sihilt enam-vähem viite üldmõistele ja on sellepärast niiõelda ehtsad.

Teised, mis oma sisult ja sihilt viite üldmõistest suuresti erinevad, on esimeste suhtes ebaehtsad.

Ehtsaks nimetame viidet, mille normid juhivad normirakendajat ühe seaduse tühikute mant mõnd ühiseluliste suhete kompleksi korraldavate analoogiliste normide manu¹⁸.

Analüüsides antud mõiste määritelu piirides ehtsa viite olulisi momente, saame järeldada tema viidatavate normide rakendamise viisi suhtes kaks õige tähtsat tõsiasi.

Esiteks, ehtsa viite konstruktsioon sisaldab norme, millest selgesti nähtub, et viitamine toimub mingisse analoogilisse instituuti kuuluvaid ühiselulisi nähiseid korraldavaile normele. See tähendab seda, et viitav norm ei maini ühtki viidatavat normi kindlate allikate järgi. Mitte kunagi ei mainita ehtsas viites konkreetse seaduse konkreetseid norme konkreetse sõnastuse vormis. Alati on meil siin tegemist ikkagi ainult mõne instituudi nimega või mõne instituudi üksikute normikompleksidega¹⁹.

Siit järeldub ehtsale viitele väga oluline ja rakendus-tehniliselt eriti tähtis tõsiasi. Nimelt, et viite põhjal maksavad üksnes viidatava instituudi normid. Ei maksa aga kunagi viidatava instituudi konkreetse seaduse konkreetseid normid.

See väide saab palju arusaadavamaks, kui kujutleme norme ühenduses mõne instituudiga, ütleme, perekonnaõigusega, ning siis jälle teisi norme ühenduses mõnd instituuti korraldava konkreetse seadusega, ütleme, Perekonnaseadusega. On ju täiesti kaks asja: instituut ja seadus, ja sellele vastavalt: instituudi norm ja konkreetse seaduse norm. Kujutleme nüüd, et Perekonnaseadus muudetakse. Ja see toimuks erilise Perekonnaseaduse muutmise seaduse kaudu. On selge, et teatavad konkreetseid normid Perekonnaseadusest on kaotanud oma maksvuse. Neid ei ole õiguslikult üldse enam olemas. Kujutleme edasi, et viide oleks maksnud just nende tühistatud normide suhtes. On selge, et sel juhul tühistatud normid oleksid jäänud viite alusel jõusse endiselt. See maksvus kehtaks sest hoolimata, et viidatavad normid oleksid perekonnaõiguseinstituudist kõrvaldatud ja

¹⁸ Vrd. Karl Friedrichs, op. cit., lk. 41 ja seal tsiteeritud kirjandus.

¹⁹ Vrd. sama, op. cit., lk. 42 jj.

asendatud. Perekonnaseadust muutva seaduse uute normidega. Kujutleme nüüd aga, et viide oleks maksnud mitte Perekonnaseaduse konkreetsete normide suhtes, vaid just perekonnaõiguseinstituudi suhtes üldiselt. Niisugusel juhul tuleksid viidatavate normidena arvestusse mitte enam Perekonnaseaduse tühistatud normid, vaid juba Perekonnaseaduse muutmise seaduse vastavad normid.

Teiseks, ehtsa viite konstruktsioon sisaldab norme, millest peab ilmselt nähtuma, et viidatava instituudi normid korraldaksid analoogilisi, s. o. enam-vähem samasuguseid ühiselulisi suhteid, kui viitava seaduse normidki. Sellest asjaolust, et viidatavad normid on põhimõtteliselt mõne analoogilise instituudi, kui sotsiaalse nähise, või mõne analoogilise ühiselu-ala õigusnormid, järeldub ehtsale viitele tema teine oluline tunnus. Nimelt, et ehtsa viite viidatavad normid ei maksa põhimõtteliselt mitte selles sõnastuses ja selles vormis, nagu nad on väljendatud instituuti korraldavate seaduste konkreetseis lauseis. Ehtis viide on viidatavate normide üldise sisu viide, aga mitte nende konkreetse vormi viide²⁰. Sellepärast rakendatakse ehtsa viite viidatavaid norme põhimõtteliselt muundatul kujul. Ja rakendatakse neid alati nõnda, kuidas seda nõuavad viitavas instituudis valitsevad üldised põhimõtted. Endastmõistetavalt peab see võõraste põhimõtete pärane rakendumine toimuma ka siis, kui seaduseandja ise jätab *expressis verbis* väljendamata, et viidatavaid norme tuleb rakendada viitava seaduse või instituudi üldvaimule vastavalt. Säärast seaduseandja väljendist ei olekski tarvis: viidatavate normide muundatult rakendumine järeldub niikuinii ehtsa viite tüsilisest legaalkonstruktsioonist.

Kuigi viidatavate normide ümberpaigutamine viitavate normide süsteemisse tingib teatavate mõistete ja normisüsteemide muundamise, võib siiski juhtuda, et tegelikult toimub nende rakendamine viitava seaduse raamides täpsalt nii nagu viidatava instituudi piirideski. See juhtub siis, kui ehtsa viite põhjal arvestusse tuleb analoogilisi instituute, mis on vastastikku õige tugevasti sotsiaalselt seotud ja ligilähedased oma õiguslikult sisult ning sellepärast evivad eriliselt palju kokkupuutekohti. Kuid viitava ja viidatava instituudi nor-

²⁰ Vrd. s a m a, op. cit., lk. 43 jj.

mide sisu- ja sihi-kohane põhimõtteline vahetegu jääb ikkagi püsima.

Ehtsa viite sihisse puutuvalt on püütud selgitada, et tema otstarve olevat juhtida ühe seaduse normide rakendajat teise seaduse analoogiliste normide manu üksnes tõlgendamise vajadusest²¹. See on küll tihtipeale õige tegelikult, kuid väide iseendast ei ole teoreetiliselt tabav. Tõsiasi on see, et eriti viimase aja seaduseandlustehnika on hakanud kasutama viiteid peamiselt just tühikute täitmise otstarbel²². Ehtsa viite nii rohkearvuline esinemine uue ajastu seadustehnikas osutab selle legaalkonstruksiooni kasustusvõimaluste avardumist ja tema suure väärtuse teadlikku või eba-teadlikku tunnustamist. Neis mais, kus funktsioneerib laitmatu kohtuorganisatsioon ja tegelevad normitehniliselt kõrgesti haritud administrativistid ja kohtunikud, võidakse ehtsa viite konstruksiooni alusel saavutada ideaalne õigus-süsteem. Ainsaks eelduseks oleks vähenormilise viitava raam-seaduse kõrval teatava piirini hästi korraldatud analoogilise õigusinstituudi olemasolu.

Ebaehtsaks nimetame viidet, mille normid juhivad ühe seaduse normide rakendajat teise seaduse konkreetsete normide manu²³.

Antud mõiste määritelust nähtub ilmselt, et ebaehtsale viitele on oluline just see, et tema normid viitavad kindla seaduse üksikutele, tavaliselt konkreetselt mainitavatele normistikele. Seejuures on tähtis ka see, et viidatav õiguseallikas, milleks on administratiivprotsessiõiguse alal üksnes seadus, ei tule kunagi viitamisele koguna tervel kujul, vaid alati ikka oma üksikute osiste näol. Viitav seadus osutab *expressis verbis* või kaudselt viidatava seaduse üksikuid lauseid, paragrahve-artikleid, peatükke või osi.

Siit järeldub ebaehtsale viitele väga tähtis rakendus-tehniline tõsiasi. Nimelt, kui tühistatakse või muudetakse viidatavate normide seadus, ei tühistu ega muutu sugugi mitte viidatavad normid ise. Olgugi et seadus ise juba sootuks tühistatud, tema konkreetselt viidatud normid

²¹ Vrd. sama, op. cit., lk. 41.

²² Vrd. Felix Somló, *Juristische Grundlehre*, 1917, lk. 408 jj.; — Walther Burckhardt, op. cit., lk. 46.

²³ Vrd. Karl Friedrichs, op. cit., lk. 41 jj.

jäävad edasi jõusse sel kujul nagu nad olid maksvad näiteks viitamise momendil. Endastmõistetavalt on ka võimalik, et viitamine toimub mõnele ammu jõu kaotanud natsionaalsele seadusele. Võimalik on ka, et viidatakse, näiteks, tavaliselt administratiivprotsessiõiguses üldiselt mittetunnustatava konkreetse valitsuse-määruse üksikuile normistikele. Aga ka see on võimalik, et tehakse viide teatavale välisriigiseadusele. Seejuures ei ole sugugi tarvilik, nagu ehtsa viite puhul see on, et administratiivprotsessuaalne seadus viitab mõnele teisele samalaadsele, s. o. ka protsessuaalsele seadusele. Just hoopis vastupidi, viitamine võib toimuda igasuguse seaduse suunas, hoolimata selle seaduse sihst ja sisust.

Teiseks, ebaehtis viide sisaldab norme, millest peab selgesti nähtuma, et kõik viidatavad normid rakendatakse just nõnda nagu nad on sõnastatud viidatavas seaduses. Seega ebaehtis viide on mitte ainult viidatavate normide sisu, vaid ka nende konkreetse vormi viide. Kuid ei tule siiski lasta silmast, et viidatavate normide muundamatuse põhimõtte ei ole ometi mitte absoluutse ulatusega²⁴. Ei tule unustada seda, et iga viide, ka ebaehtis viide loob iseäralise õigusliku seose viitava ja viidatava seaduse normide vahel. Viitavad normid asetavad viidatavad normid hoopis uuele õiguslikule jõutasemele. Ebaehtsa viite põhimõtteliselt muundamatud normid peavad moodustama ühes viitava seaduse normidega ühise, enam-vähem peensusteni kokkukõlastatud normisüsteemi²⁵.

Kuid tõsiasjaks jääb ometi see, et ebaehtis viide toob viitavasse instituuti võõraloomulisi normistikke. Neid erilaadseid normistikke ei suuda teinekord isegi osavam spetsialist tõlgendada nõnda, et nad sobiksid konarlusteta ja täiesti ladusalt viitavate normide süsteemisse. Sellepärast ei saa tunnustada ebaehtsat viidet heaks normitehniliseks vahendiks.

Ebaehtis ja ehtis viide erinevad teineteisest nii suuresti, et mõisteline vahetegu on siin lihtsamaid asju. Kuid tegelisel on sellega tihtipeale suuri raskusi, eriti peidetult või poolselgelt väljendatud viite kujude puhul. Üldiselt on asi

²⁴ Vrd. Felix Somló, op. cit., lk. 399 jj.; Th. V. Taranovskij, Enciklopedija prava, izdanie vtoroe, 1923, lk. 207; Walther Burckhardt, op. cit., lk. 62 jj.

²⁵ Vrd. Felix Somló, op. cit., lk. 401 jj.

nõnda, et kui on viidatavaiks normeks mõne analoogilise instituudi normistik või osanormistik, siis on meil tegu ehtsa viitega. Muil juhtudel aga ebaehtsa viitega. Aga ka viite kui üldkuju konstateerimine ei ole tegeliseltki kaugelki nii lihtis, sest viitetaoliste sõnastuste tõlgendamine on mõnikord seotud raskustega. Võtame näiteks Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 4. esimese lõike teise lause, mille kohaselt „rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud määrused maksavad Eestis tema õigusliku korra lahutamatuina osadena.“ Kaldume tsiteeritud ütlusest otsima ehtsat viidet: Põhiseadus ju viitab üldisimalt rahvusvahelise õiguse instituutidele. Kuid siis unustuks nõue, et ehtis viitamine võib toimuda üksnes analoogilisile korraldusile. Rahvusvaheline õigus ja põhiseaduslik õigus ei asu aga ühel ja samal õiguslikul tasemel, olles seega täiesti võrdlematud ühikud. Ka ei ole meil siin üldse mitte tegu tühikuga, mis põhjustaks viitamise. Sest rahvusvahelise õiguse instituudid asuvad väljaspool riigiõiguslikke piirjooni. Põhiseadusliku õiguse ülesandeks aga on normida siseriiklikke seadeid ja suhteid.

2. peatükk. Ehtis viide ja Ustav graždanskago sudoproizvodstva.

§ 4. A K K § 44 — Eesti Ajutise Valitsuse poolt 12. veebruaril 1919. a. antud Administratiivkohtu-kord [AKK] sisaldab ühek- sanda tiitlina Lisamärkuse²⁶. See koostub ühelauselisest paragrahvist 44., mis evib järgmist sõnalist kuju: „Neil juhtumistel, mis selles seaduses pole ette nähtud, tuleb tsiviilkohtupidamisseaduse määruste järele käia.“

Esitatud paragrahv on sõnastatud sedavõrt selgelt, et vähema kahtluseta tunnistame tema viiteks normitehnilises mõttes. Tsiteeritud lause kõneleb seaduses korraldamata jäänud juhtudest, s. o. tühikutest, mille pärast viitamine toimubki. Viitavaiks normeks on AKK vastavad normid, viidatavaiks aga tsiviilkohtupidamisseaduse sellekohased määrused.

Kuigi on selge pikema arutlusetagi, et AKK 44. §-is esineb viide, ei nähtu temast siiski mitte, millist liiki viitega on seal tegemist. Seks otstarbeks on vaja lähemalt silmitseda § 44. nähtavale ilmuva viite konstruktsiooni osiseid.

²⁶ RT. 1919, 10, I, 23.

Eelmiste arutluste põhjal selgus, et iga viite konstruktiooni esimeses pooluses esinevad viitava seaduse tühikud ja teises pooluses viidatava seaduse vastavad normistikud. Ehtsa viitega on meil tegemist vaid sel puhul, kui konstruktiooni esimeses pooluses esitatakse üksikasjaliselt või üldiselt mainitavaid tühikuid, teises pooluses aga mingisugust ühiseluliste suhete kompleksi korraldav osanormistik või ka terve instituut. Ebaehtsa viitega on meil tegemist üksnes sel puhul, kui viite konstruktiooni esimeses pooluses esitatakse konkreetset mainitavaid tühikuid ja teises pooluses konkreetse seaduse konkreetset mainitavaid normistikke.

AKK § 44. sõnastuse sellekohane eritlus osutab, et viite konstruktiooni esimeses pooluses mainitakse *blanco* kõik juhud, mis on jäänud korraldamata selles seaduses. Sellega vastab see osa viite konstruktioonist täieliselt ehtsa viite iseloomule. Kuid viite teises pooluses mainitakse tsiviilkohtupidamiseseadust. See asjaolu võib tekitada teatavaid kahtlusi § 44. ehtsaks viiteks tunnistamisel. Vahest on § 44. looja mõelnud tsiviilkohtupidamiseseaduse all just teatavat konkreetset tsiviilprotsessuaalset õiguseallikat, nimelt vene päritolu Ustav *graždanskago sudoproizvodstva* [Ustav]²⁷.

Kui mõista „tsiviilkohtupidamiseseaduse“ all just Ustavi, peaksime ühtlasi arvama, et § 44. viidatavaiks normeks võivad olla üksnes Ustavi normid. Sellekohaselt ei saaks tulla arvesse viidatavate normidena ka Ustavi muutvate või täiendavate seaduste vastavad normid. Ei saaks tulla arvesse ka uus natsionaalne tsiviilprotsessuaalne seadus, mis tühistaks Ustavi ja asendaks teda täies ulatuses.

Selle arvamuse kasuks, et seaduseandja ei ole tahtnud samastada „tsiviilkohtupidamiseseadust“ Ustaviga, kõneleb see asjaolu, et tsiviilprotsessuaalseks seaduseks ei ole Ustav ainsa allikana. Ja mõeldes „tsiviilkohtupidamiseseaduse“ all tingimata Ustavi, oleks tarvis olnud, seda mainida kindlalt, esitades selle seaduse enam-vähem täpsa nimetuse ja osutades tema leiukoha.

Pealegi ei kõnele mainitud § sõnakestki konkreetseist normistikest, viitab ainult üldisimalt tsiviilkohtupidamiseseaduse määrusile. See moment väidab kõige rohkem selle

²⁷ Svod Zakonov, t. XVI, tšast 1., izd. 1914. goda.

kasuks, et § 44. sõnastatud viite konstruktsiooni teises poolluses tuleb mõelda ainult tsiviilprotsessiõiguse instituuti, aga mitte üht selle konkreetset seadust, näiteks, Ustavi. Sellega tuleksid viidatavate normistikena arvesse mitte mõne üksiku seaduse, vaid kõigi nende seaduste normistikud, mis korraldavad mainitud instituudi osiseid. Viidatav seadus ei oleks sugugi üksi Ustav, vaid ka iga teine seadus, mis esineb tsiviilprotsessiõiguse piirides selle õigusharu allikana, kõige pealt kõik Ustavi muutmisseadused.

Et AKK on administratiivprotsessuaalseid põhiseadusi, siis tuleb omistada tema § 44., mis moodustab puhtakujulise ehtsa viite, eriliselt suur tähtsus. § 44. loob administratiivprotsessuaalse maksvuse aluse kõigile tsiviilkohtupidamise seadusile. § 44. kaudu toimub tsiviilprotsessuaalsete suurte normivarude siirdamine administratiivprotsessiõiguse süsteemisse. Seega saavutub § 44. väljendatud viite alusel õigusüsteem, mis on imposantsem ja täiuslikum normidelt ja vastavate probleemide hulgalt, kui näiteks tsiviilprotsessi oma.

(Järgneb.)

Kirjanduse ülevaade.

Francesco Carnelutti, **Contratto nel diritto pubblico.** Rivista di diritto pubblico e della pubblica amministrazione in Italia. Fascicolo XII. Dicembre 1929.

Nende vahendite hulgas, mida kasutatakse avaliku õiguse alal üldiste või üksikute erivahekordade loomiseks, leiame ka lepingu ehk kontrakti. Paadua ülikooli professor Francesco Carnelutti asubki oma ülalmainitud kirjutises selgitama, kas see leping, mida rakendatakse eriti tihti administratiivses ja protsessuaalses õiguses, samuti riigiõiguse valdkonnas ja töö- ning korporatiivse õiguse erialadel, on oma loomult sama leping, mida tuntakse kaubandus- ja tsiviilõiguses.

Administratiivõiguseteaduses oldi esialgu üldiselt arvamusel, et leping moodustab niisuguste õigussuhete loomevormi, mis sobib ühiselt nii avalikule kui eraõigusele. Väideti, et leping oma õiguslikult struktuurilt on üldõiguslik kategooria. Ta ei sisalda mingisuguseid osiseid või tunnuseid, mis oleksid omased üksnes ühele õiguse eriharule (eraõigusele) ja seejuures täiesti võõrad teisele (avalikule õigusele) (Laband, Grosch, Aucoc, Bresievicz).

Hiljem astus sellele vaatele arvustavalt vastu administratiivseid

toiminguid käsitlev monograafiline kirjandus, mille seisukohad tungisid ka pärastisise administratiivõiguslikesse üldsüsteemesse. Seletati, et leping oma õiguslikult struktuurilt ei saa olla heterogeenne, kahepaikne, vaid sirgjoonelt homogeenne. Ja põhimõtteliselt nii suuresti erinevad alad, nagu avalik ja eraõigus, kus kummaski valitsevad täitsa omapärased õiguse loomingu tegurid ning motiivid, ei saagi kasutada üht ja sama õigussuhete loomevahendit. Leping on ja võib olla üksnes eraõiguse spetsiifiline õigusvorm ja on ning jääb täiesti võõraks avalikule õigusele. Kus esineb leping, seal ta esineb ikka ja alati eraõigusliku tegurina. Et teda rakendatakse teatavil juhtudel ka avaliku õiguse teenistusse ja kasutatakse avaliku võimu sihtide saavutamiseks, see asjaolu ei muuda tema eraõiguslikku ilmet ega tee teda sellepärast veel avalikõiguslikuks (Otto Mayer, Karl Kormann).

Suuri muudatusi tõi lepinguteooriasse maailmasõjajärgne-aeg. Uus ajastu andis uusi senitundmatuid õiguslikke instituute ja vanugi arendas iseviisiliselt edasi ja täiendas neid omapäraselt. Eriti sundis võtma revideerimisele senist lepinguteooriat kiirelt iseseisvaks eridistsipliiniks kasvanud tööõigusteadus ja fašismi taimelaval jõudsasti arendatav uus teadus korporatiivsest õigusest (Forti, Salemi, Navarra, Carnelutti). Moodne positiivõiguslik ainestik sisendas sootu isesuguse arusaamise lepingust. Teda hakati mõistma juba mitte enam eraõiguslikult aga ka mitte enam niisuguse üldõigusliku kategooriana, mis esineb ühe ja sama sisu ja tunnustega niihästi avalikus kui eraõiguses. Uus ajastu tõi nähtavale koguni uue lepingutüübi, mis on omane üksnes avalikule õigusele ega või esineda üldse mitte eraõiguse valdkonnas. Näiteks tööõiguslik tariifileping. Enne maailmasõda võidi vaadelda tariifilepingut veel puht-eraõiguslikult lähtekohalt (Landmann). Tänapäev on raske leida selle ala õpetlast, kes peaks seda veel õigeks (Potthoff, Kaskel, Hueck, Melsbach, Nipperdey). See vaade levis ka väljaspool tööõigusteadust ja leidis tunnustuse administrativistide moodsais teoses (Hatschek).

Francesco Carnelutti, asudes määrama avalikõigusliku lepingu erinevusi eraõiguslikust tüübist, lähtubki oma vaatlusis just tööõiguslikust kollektiivlepingust. Kollektiivleping on eeskätt võimu väljendus, provvedimento. See avalikõiguslik akt sisaldab mitmesuguseid elemente. Võtame näiteks normi konfliktide lahendamise kohta. See on oma struktuurilt niisugune norm, kus kohuse ja õiguse adressaadid teotsevad ühiseil motiivil ja taotlevad mõlemile ühist sihti. Seevastu tariifinormid on oma sisult niisuguseid norme, mille kohuse ja õiguse adressaadid teotsevad erimotiividel ja taotlevad kumbki erisihte (kahekülgne õiguslik tehing, negozio).

Markantsemalt selgub avalikõigusliku lepingu ilme „sundmüügi, vendita forzata juures. Protsessuaalses õiguses tuntud sundmüügi leping sisaldab kindlasti kahekülgse õigusliku tehingu norme, nagu tavaline ostumüügi lepingi, vendita volontaria. Ta erineb viimasest ainult selle vahega, et ta baseerub avaliku võimu sunniakti ja on sellega lahutamatu seotud. Samuti administratiivõigusteaduses käsitletav võõrandusakt või kontsessioon on ühelt poolt tehing, teiselt poolt avalikõiguslik sunniakt. Mõlemad elemendid on teineteisega tugevas, õiguslikult lahutamata seoses ja esinevad tervikuna.

Nõnda näeme, et kõikjal, kus leping on esinemas oma avalikõiguslikus figuuris, ta sisaldab kahe suguseid osiseid: ta on eeskätt avalikuvõimu akt, provvedimento, millega seltsib tingimata teisena õiguslik tehing, negozio. Need kaks, kahekülgne õiguslik tehing + avalikõiguslik toiming, moodustavadki ühise tervikulise akti, mida nimetame avalikõiguslikuks lepinguks.

Siit nähtub ka, et avalikus õiguses esinev leping erineb suuresti eraõiguslikust lepingust. Eraõiguslik leping on ainult tehing, kuna avalikõiguslik on veel midagi rohkemat. Ta on tehing, mille normid liidab endasse avaliku võimu teostamise akt.

Kahtlemata Carnelutti on suutnud osutada avalikus õiguses esineva lepingu erinevusi eraõiguslikust lepingust. Kuid selle käsitlusega ei saa tunnustada avaliku lepingu probleemi kaugeltki veel lahendamatuks. Paljud lepingud ei mahu Carnelutti loodud valemisse. Väljajäävad antud vormelist just tähtsamad avalikõiguslikud lepingutüübid. Carnelutti valemisse ei mahu kõige pealt need avaliku õiguse adressaatidega lepingud, kus lepinguosalisel kohustuvad teineteise kasuks. Siis ei sobi vormeliga ka need avaliku õiguse adressaatidega lepingud, kus kohustatakse kolmandaid isikuid, ning lõppeks ka need lepingud, kus lepinguosalisel kohustuvad iseendid ja ühtlasi ka kolmandaid isikuid.

A. T. Kliimann.

Preventiivakord konkursi ärahoidmiseks.¹ („Das neue rumänische Gesetz über den Vergleich zur Abwendung des Konkurses“, Dr. Stefan Laday, Zeitschrift für Ostrecht 1929, 11. Heft, November).

¹ Pankrottide arvu hiiglasvamine ilmasõja tagajärjel ja pealesõja-aegsed nähtused (majanduslikud kriisid, devalvatsioon jne.) sundisid seaduseandjat pöörama tõsist tähelepanu konkursikorra korraldamisele, et võimalikult vähendada neid hädaohtlikke tagajärgi, millega on seotud pea iga konkursi avamine.

Juba enne ilmasõda juhtis tähelepanu konkursside läbi tekkivale kahjulikele, ent ilmasõda ja ajajärk pärast sõda töid enesega kaasa väga radi-

Niiõelda viimaseks sõnaks preventiivakordi reguleerimise alal on kahtlemata Rumeenias 10. juulil 1929. a. vastu võetud seadus. Kuigi see seadus retsipeeris nii mõndagi välismaa, eriti Itaalia seaduseandlusest, on ta siiski moodsa seaduseandluse loomingu vili ja ületab mitmeti oma välismaa prototüüpe. Arvesse võttes maksva Kaubanduskohtupidamise seaduse (1903. a. väljaanne, 1912. a. täiend.) ja Tsiviilkohtupidamise seaduse § 1400 lisa III kahtlematut ja ilmset vananemist, ei tuleks pidada ülearuseks tutvustada meie juristide ringkondi Rumeenia seaduse põhilausestega Dr. Stefan Laday poolt referitud materjali järele.

Rumeenia seaduse järele võivad paluda preventiivsobingu toime-tuse algatamist ainult kaupmehed, kes kaubelnud vähemalt kolm aastat ja on kaubandusregistrisse kantud firmade omanikud või lunastanud äritunnistuse; edasi see õigus kuulub seaduslikult regist-reeritud kaubandusseltsidele, sõltumata nende tegevuse kestusest, kusjuures kaubandus- ja kommandiitseltside suhtes on nõutav kõigi liikmete-osanikkude nõusolek, kuna aktsiaseltside suhtes on küllalt peakoosoleku otsusest, millest osavõtjate-liikmete arv peab võrduma vähemalt selle seltsi põhikirja muutmiseks ette nähtud kvoorumiga; kooperatiivühingute juures on nõutav liikmete nõusolek, kes omavad vähemalt 75 % kõigist osamaksudest, ühingute juures aga vähemalt kõigi liikmete poole osa nõusolek. — Võlgnikul ei ole õigust paluda tähendatud toimetuse avamist: 1) kui tema on juba varemalt tunnis-tatud süüdi kuritahtlikus maksujõuetuses, 2) kui tema pole täitnud

kaalseid muutusi sel alal. Mõnes maas seati sisse moratooriumi instituut, s. t. võlgniku maksutähtaja pikendus, kuna teistes maades katsuti pehmen-dada konkursi mõju maksuraskustesse langenud ettevõtete üle järelevalve (Geschäftsaufsicht) sisseseadmise-ga. Mõlemad nimetatud instituudid osutusid aga mittevastavateks elunõuetele, kuna nad andsid kuritahtlikkudele võlg-nikkudele võimaluse ja seadusliku aluse teatavil tingimusil nõuda maksu-tähtaja edasilükkamist lühema või pikema aja peale. See on aga tegelikult kreditoride huvide puudutamise ja neilt õigusliku kaitse äravõtmine. Sihiga võimalikult pehmen-dada võlgniku ja kreditoride huvide kollisiooni hakati otsima n. ö. keskteed — kompromissi konkursi ja moratooriumi vahel, mis samal määral oleks kindlustanud kummagi poole huvisid. Suurem osa Euroopa riike seadis sisse nimetatud eesmärgiga n. n. pre-ventiivsobingu (Concordato preventivo, Präventivakord) instituudi sihiga paralüüsida säärate kreditoride mõju, kes takistavad preventiivsobingu saavutamist (Vergleichsstörer) ja anda võimalust kreditoride mõistlikule enamusele saavutada sobing konkursi ärahoidmiseks. Selleks ongi vastavate seadustega loodud eriline kohtukord, millega tehakse kindlaks tingimuste olemasolu, millel on lubatud kõigile kreditoridele siduv preventiivsobing. Maadest, kus tuntakse seda instituuti, võiks nimetada: Austriat (1921. a.), Ungarit (1926. a.) Tšehhoslovakkia-t (1923. a.), Saksamaad (1927. a.), Poolat (1927. a.) ja palju teisi.

varema kohusliku sobinguga tema peale pandud kohustisi ja 3) kui tema on juba varemalt sõlminud kohusliku sobingu ja selle täitmisest ei ole veel möödunud viis aastat. Palve antakse võlgniku poolt kohtule, millele allub konkursi avamine. Palve peab olema motiivitud ja sisaldama täpsalt ja sõnaselgelt redigeeritud palvepunkti toimetuse avamise kohta, kusjuures palvele peab olema lisandatud: a) väljavõtte kaubandusregistrist või äritunnistuse ärakiri, b) seaduses ette nähtud äriraamatud, c) võlgniku varandusliku seisu täppis kirjeldus, d) võlgniku äritegevuse kirjeldus ja e) kaubaseltside suhtes nende seadusliku registreerimise tõendus. Palves peab olema pakutud kõigi nõudmiste rahuldamine vähemalt 50% ulatuses ja tähendatud maksutähtajad, mis ei tohi aga ületada kolm aastat, ja samuti maksuviisid. Kuna tähendatud toimetuse avamiseks ei ole tarvis ühegi võlausaldaja nõusolekut, siis annab see kahtlemata kuritahtlikkudele võlgnikkudele võimaluse saavutada kergelt maksutähtaja 2- või 3-kuulist pikendust, sest peale toimetuse avamist ei ole ühelgi kreditoril õigust pöörata oma nõudmist võlgniku varandusele. See puudus on tundmatu Saksa seadusele 5. VII 1927. a., mis nõuab teatava arvu kreditoride nõusolekut tähendatud toimetuse avamiseks. Seega pärast toimetuse avamist, s. t. peale palve esitamist, ei ole ühelgi kreditoril õigust pöörata sundtäite korras nõudmist võlgniku vastu ja omandada mingit eesõigust vallasvara kohta või pandiõigust kinnisvara kohta. Aegumise ja muude tähtaegade kestus katkestatakse, mis kestab palve tagasilükkamiseni või rahuldamiseni. Ent see reegel ei käi: 1) avalikkude maksude, 2) hüpoteegivõlgade, 3) eesõigustatud nõudmiste (palga, üüri jne.) kohta; siiski võib pandiõigust veel sisse kanda kinnistusraamatusse, kui võladokument on välja antud enne palve esitamist. Samal määral on ka võlgnik kaitstud konkursi avamise vastu, kuna kõik varesesitatud palved konkursi avamise kohta jäävad esialgu seisma, ja ainult palve tagasilükkamise puhul peab kohus asuma konkursi avamise palve läbivaatamisele. — Pärast palve kohtule esitamist peab kohtueesistuja viibimata määrama asjaarutuse päeva, mis ei tohi aga hiljem olla, kui 15 päeva pärast. Selleks päevaks kutsutakse välja ainult võlgnik. Kui tema ei ilmu või puuduvad eespoolloendatud preventiivakordi toimetuse avamiseks tarvilikud eeldused, siis jätab kohus palve tagajärjeta ja määrab ühtlasi, kas tuleb avada konkurss või mitte. Seaduse neist ettekirjutustest nähtub, et preventiivakordi avamise palvele tuleb vaadata kui tingimisi esitatud konkursi avamise palvele. Kui seega palvest on näha, et võlgnik on lõpetanud maksmise või jäänud täiesti maksuvõimetuks, siis kohus on kohustatud *ex officio* avama konkursi, kui võlgniku palve lükatakse tagasi või ta ei võta seda tagasi kuni kohtumääruseni. Kui kõik seadusenõuded on täidetud, siis avab kohus toimetuse, mis otstarbeks saadetakse kohale kohtunik võlgniku

tegevuse jälgimiseks ja määratakse asja arutuse päev. Kreditorid kutsutakse tähtkirjadega asja arutusest osa võtma. Ühel ajal kuulutatakse sellest ka ametlikus lehes ja kaubanduskoja häälekandjas. — Kohalesaadetud kohtunik teeb võlgniku äriaramatutesse märkuse toimetuse algamise kohta ja vaatab läbi äri kogu läbikäigu ning korrespondentsi täpsa inventuuri ja kreditoride üksikasjaliku nimistu valmistamiseks. Pärast seda esitab tema kohtule täpsa ettekande võlgniku varandusliku seisuga ja moraalse käitumise kohta. Kõik need dokumendid peab esitama vähemalt viis päeva enne asja kuulutamist, et kreditorid võiksid tutvuda nendega kohtukantseleis. Kohtumäärus toimetuse avamise kohta kantakse kinnistusraamatusse. Võlgnik peab maksma kohtulõivu riigi kasuks: 1% tema poolt esitatud akordi summast ja 2% summadest, millest kreditorid ilma jäävad. Võlgniku varanduse üle ei nimetata hooldajat või volinikku. Võlgnikule jääb oma varanduse valitsemise vabadus kohalesaadetud kohtuniku järelevalve all, kellele kuulub ainult vetoõigus. Vaidlusi ses suhtes otsustab kohus. Juba sõlmitud vastastikuseid lepinguid sellise toimetuse avamine ei puuduta ja neid peab igal juhul täitma. Kuid kinnisvara võõrandamine, pantkirjade väljaandmine, võlgandamine jne. on maksivad kreditoride suhtes ainult sel korral, kui nad on kiidetud heaks kohalesaadetud kohtuniku poolt. Kõik rahalised sissetulekud, välja arvatud summad, mis on tarvilikud ettevõtte tegevuseks ja võlgniku perekonna ülalpidamiseks, lähevad riiklikku kassasse. Igal puhul võlgnik ei kaota õigust ajada oma asju, ka kohtuasju, omal nimel. Asja arutuseks peab võlgnik ilmuma isiklikult, kuid kohus võib vabastada teda ilmumisest. Kreditorid, kelle nõudmised ei ole kantud nimekirja, võivad ilmuda asja arutusele ja avaldada oma nõudmisi. Väljakutsutud kreditorid, isegi välismaal elutsevad, võivad lihtavaldusega kutsekirja pöördel nimetada kedagi oma volinikuks. Peale kohalesaadetud kohtuniku ettekande ettelugemist tehakse kindlaks, kas kõik seadusenõuded on täidetud või mitte. Nende kreditoride hääletamisest osavõtmise küsimus, kelle nõudmisi võlgnik ei võta õigeks, otsustatakse eesistuja poolt. Hääletamisest ei ole õigust osa võtta: a) võlgniku lähematel sugulastel ja isikutel, kes neile on andnud üle oma nõudeõigused viimase kuue kuu jooksul, b) kreditorid, kelle nõudmised on tekkinud pärast antud toimetuse avamist; c) kreditorid, kelle nõudmised on eesõigustatud ka konkursi avamisel; d) käsipandiga või hüpoteegiga kindlustatud kreditorid, kui nad ei loobu sellest kindlustusest; hääletamisest osavõtmist loetakse kindlustusest loobumiseks, kuid ainult preventiivakordi kinnitamise puhul. Lepingu teostamiseks on tarvilik 75% enamus kõigist (kuid mitte eesõigustatud või pandiõigusega kindlustatud) nõudmistest. On aga võlgniku poolt esitatud akord 80% suuruses, siis on küllalt $\frac{2}{3}$ häälteenamusest. Seega pole tähtis

mitte kreditoride — isikute enamus, vaid mõõduandvaks osutub nõudmiste enamus summa järele. Pärast hääletust eesistuja esitab terve asja kohtule. Kohus omalt poolt otsustab esijoones protestid üksikute kreditoride hääletamisest osavõtmise vastu ja alles siis asub palve enese läbivaatamisele. Palve tagasilükkamise puhul kohus otsustab konkursi avamise küsimuse. Nii palve tagajärjeta jätmise kui ka akordi kinnitamise peale on võimalik apellatsioonkaebus. Sobingu kinnitamise tagajärjed on järgmised: kohalesaadetud kohtuniku mandaat kaotab oma jõu; lepingu kinnituse määrus omandab seadusliku otsuse jõu ja kuulub täitmisele; kinnitatud sobing seob kõiki kreditore, kelle nõudmised on tekkinud enne võlgniku palve esitamist; kuni sobingu protseduuri lõpetamiseni võlgnikul ei ole õigust käsustada oma varandust peale toimingute normaalse äritegevuse piirides; kreditorid, kelle nõudmisi ei ole tunnustatud, võivad nõuda harilikus tsiviilkorras, kuid need nõuded leiavad rahuldamist ainult preventiivakordis kindlaks määratud ulatuses; kreditorid, kes ei ole asjast osa võtnud ja kelle nõudmised on eesõigustatud, võivad nõuda muidugi täit rahuldamist; konkursi avamise korral enne sobingu teostamist kreditorid pole kohustatud tagasi andma sobingu põhjal saadud summasid. — Kui osutub, et võlgnik meelega on varjanud osa oma varandusest või suurendanud võlgu, võib iga kreditor nõuda ühe aasta jooksul pärast sobingu kinnitamist selle lepingu tühistamist ja konkursi avamist; sama õigus kuulub kreditoridele, kui võlgnik ei ole täitnud tema peale sobinguga pandud kohustisi. Kui sobingu järgi on makstud välja ainult osa nõudmistest, siis kreditorid võivad nõuda siiski hiljem ülejäänud osa, kui võlgniku varandus pärast sobingu lõplikku läbiviimist ületab võlgu 20% võrra. Vastava nõude võib esitada üksnes pärast sobingu lõplikku teostamist ja see aegub viie aasta jooksul. — Kõik teod, mille sihiks on luua kunstlikult preventiivakordi võimalust, nagu varanduse kõrvaldamine, võlgade varjamine, võlgade meelega suurendamine jne., — karistatakse Rumeenia seaduse järgi vangistusega kuni 2 aastani ja rahatrahviga. — Säärane on üldjoontes Rumeenia seadus preventiivakordist. —

Arvan, et ka meil niisuguse või sellesarnase seaduse maksmapanek oleks väga soovitatav. Ses suhtes me ei läheneks mitte ainult suuremale osale Lääne-Euroopa maadest, vaid saaksime päästa hukatusest, ja see on kõige tähtsam, nii mõnegi maksujõuetuse lävel seisva, kuid siiski elujõulise ettevõtte. Sellega toodaks kahtlemata suurt kasu meie kodumaa tööstusele ja majandusele. **P. Poom.**

Haldusõigus. Koostatud prof. S. v. Čsekey loengute alusel. Väljaandja „Corazon“. Tartus, 1930. 67 lk. Hind 4 kr.

Ülalmainitud kompendium sisaldab kokkuvõtteid peamiselt üldise ja eesti administratiivõiguse materiaalsest osast, aga ka ebasüste-

maatseid viskelisi teadmeid protsessiõiguse alalt. Kuid nii see kui teine on nii sisuliselt kui tehniliselt koostatud võimatuseni hooletult.

Keeleliselt on mainitud kompendium kujuteldamatult lohakas. Terve rida lauseid on ainult alatud, kuid jäetud lõpetamata. Hulk lauseid on katkestatud poolel sõnal ning lause jätkumisest on antud sel juhul mõista paljude punktide reaga. Eestikeelses tekstis esineb rohkesti tõlkimatuid saksakeelseid lauseid, ütlusi ja oskussõnu. Teoste nimesid, mis esitatakse selles kokkuvõttes, on märgitud osalt ebatäpsalt, osalt hoopis valesti. Tsiteeritud autoreid ei tunne antud transkriptsioonis tihtipeale üldse mitte ära.

Sisult kompendium moodustab vastuoksuste kummalise suursegu. Andmed ja teadmed nii maksvast õigusest kui teoreetilisest osast on suuresti puudulikud, osalt ebatäpsad ja koguni valed. Positiivõiguslik sisustik on kohati täiesti vananenud, kohati aga juba maksusetuks tunnistatud õigus.

Sõnavõtt selliste äpardiste kohta õiguste adusliku ajakirja leheküljil ei oleks kuidagi õigustatud, kui seda aga ei põhjustaks kõrvalised asjaolud.

Kõige pealt sellelaadsete kompendiumide hukkamõistetav avaldamine ning müügiletoimetamine on muutumas alaliseks üliõpilaste petmiseks eriliselt kõrge hinna (4 kr. 67 lk. eest in 8° masinakirjas), aga peamiselt just võltsilt pakutavate teadmuste kogu poolest. Pettusse langevad esireas just need üliõpilased, kellele teatav kokkuvõtt ülikoolis peetud loenguist on eemalviibimise pärast otse hädavajaline, sest kursust mittekuulanul ei oleks võimalik saada aru ülalmainitud kompendiumi ebaselgest sisust ega omandada aimet seal esinevaist mõisteist.

Teiseks neid kompendiume seotakse teatavate õppejõudude nimedega. Antud juhul on meil tegu prof. St. von Csekey nimega, mida selline ärvaimukas kuulaja isegi transkribeerida ei oska: Csekey pro Csekey. On muidugi täiesti uskumatu, et kõik kompendiumis esinev osaliseltki vastaks professori loengutes käsitletud mõtetele.

Mitte üksi see ei ole lubamatu, et kolmandate isikute nime solvatakse selliste äpardistega, mis seavad võõraid nimesid ühendusse olematute või võltsitud asjadega. Sellelaadsete kompendiumide avalik müügiletoimetamine on lubamatu ka autoriõiguse seisukohalt. Sest kes teeb selgeks ja tõmbab piirjooni nende mõtete vahel, mis kuuluvad kaanelehel mainitavale õppejõule, ja nende vahel, mille autoriks on keegi kolmas isik või kompendiumi koostaja ise.

Mispärast ometi ei esitata oma loengutemärkmikke enne ilmutamist asjaomastele õppejõududele, et need saaksid neid kontrollida ja vajaliselt parandada?

A. T. Kliimann.

Alimentide juriidiline loomus. Läti õigusteadusliku ajakirja „Jurists'i“ nr. 5 (12) 1929. a. kommenteerib prof. dr. jur. V. Sinaiski Läti Senati otsuseid isiklike õiguste, eriti alimentide ostu-müügi kohta.

Alul tähendab autor:

„Positiivses seaduseandluses, nimelt Helveetsia õiguses (§ 27), on tunnustamist leidnud mitte ainult isiklike õiguste edasiandmine, vaid ka nende õiguste kasutadaandmine, kuivõrt üksikuil juhtudel üks või teine kõlbluse vastu ei käi. Meie tsiviilseadused (III osa) teevad vahet isiklike õiguste kahe liigi vahel: 1) erilised isiklikud õigused (§§ 2643 ja 2645), mida nimetatakse ka puhtisiklikeks, (§ 2646) ja 2) üld-isiklikud või ka mitte-puhtisiklikud (tõendus vastupidisele). Kuid III osa ei anna kriteeriumi, mis ütleks, missuguseid õigusi tuleb lugeda puhtisiklikeks ja missuguseid mitte. Samuti ei leia meie seal näpunäiteid selle kohta, missugusesse gruppi tuleb näiteks asetada alimendid. Kuid selle küsimuse selgitamine on tarvilik seaduseandluse ja kohtupraktika huvides, samuti on tähtis isiklike õiguste mõiste selgitamiseks nende loomus.

Kas isiklike õigusi kaitstakse sõltumata sellest, kas nad oma loomult tuletavad seaduse rikkumisest (delikt) või mitte? Helveetsia koodeks asus sellele seisukohale, et kõiki õigusi kaitstakse nõudepalve esitamise, kusjuures selliseks kaitseks ei ole tarvilik õiguste rikkumise süüdivus. On enesestmõistetav, et see üldnorm ei kõrvalda võimalust esitada kahjunõudmist tähendatud kahju tasumiseks või teatava rahasumma saamiseks moraalse rahulduse näol.

Nendest modernõiguste põhimõttest tuleb kindlasti kinni hoida, sest oma olemuselt on need õiguse algpõhimõtted või kaasaja kultuurrahvaste obligatoorsed alused muidugi niivõrt, kuivõrt ühe või teise riigi seaduseandlus nende rakendamist otseselt ei keela. Seepärast kohtupraktika peab arvestama neid põhimõtteid ega ole lubatav otseselt määratud kõrvalekaldumiste juhtude tõlgendamist laiemas mõttes“.

Edasi kirjutab V. Sinaiski muu seas järgmist:

„Vene Senati Tsiviilkassatsiooni Departemang (1914. a. nr. 73, vt. ligemalt Rosenblumi kommentaare) ja ka Läti Senat (1921. a. nr. 82, 1927. a. nr. 151) tähendab õieti, et õigus alimentide peale kuulub isikule, kellel seks õigus, ka möödunud aja eest, vastupidiselt vana rooma õiguse põhimõttele (*in praeteritum non vivitur*), mis vastab uuema aja vaadetele alimentide kohta. See on üks n. n. kaudsete alimentide kujudest (Dernburgi terminoloogia järel, Pandektid III, § 31). Seepärast 1923. a. nr. 13 asjas võib

tekkida huvitav küsimus nõude õige esitamise juures: kas võib isalt, kes lapse emaga seaduslikult abielus, nõuda alimente ka möödunud aja eest, kui on tunnustatud õigus alimentide peale? Asi seisab selles, et otseste alimentide loomus (nagu käesoleval juhul) erineb kaudsete alimentide loomusest. Otsene õigus alimentidele paneb peale kohustise õigustatud otsekohe ülal pidada. Selle vastu kaudsete alimentide juhul kogu asi piirdub formaalse küljega, teatava maksu tasumisega (vt. lähemalt Dernburg, seal-samas). Õigust alimentide peale möödunud aja eest üldiselt võib põhjendada ainult kahjutasumise kujul, mis tehtud sellega, et ei antud ülalpidamist, mida pidi antama. Õigust alimentide peale võib põhjendada ka kui asjaajamist ilma volitusteta.

Läti Senat (1922. a. nr. 244, 1923. a. nr. 328) tunnustab nõudmist möödunud aja eest kui niisugust, s. t. ka kui alimentide nõuet.

Õigust alimentide peale võib põhjendada mitte ainult seadusega, vaid ka testamendi, kohtuotsuse ja lepinguga. Eriti huvitav on alimentide õigus lepingu alusel. Selles mõttes on huvitav Läti Senati 1927. a. 27. oktoobri otsus Silina nõude asjas Dumpi vastu. Selles asjas Senat kinnitas Kohtupalati otsuse talu ostu-müügi lepingu tühistamise kohta, mille ekvivalendiks olid alimendid, sel põhjusel, et kostja ei maksnud nõudjale alimente ja koormas ostetud talu võlgadega. Seda põhjendati B. E. S. §§ 3321 ja 3890-ga. Kohtupalat konstateeris viivitust ja sel põhjusel, et võlgnikul viivituse puhul tuleb tasuda kreditorile tema huvi, (§ 3320) leidis, et kreditori huvi võib seista ka lepingu tühistamises, kui eesmärk, mida kreditor mõtles saavutada nõudeõiguse objekti läbi, ära langes võlgniku viivituse läbi või kui kreditor oli sunnitud oma eesmärgi saavutamiseks mõne teise abinõu poole pöörduma. Nii siis, kui lepingu objektiks olid alimendid, siis § 3321. norm (vdl. § 3306) annab müüjale õiguse ühekülgselt taganeda ostu-müügi lepingust. Senat omakord leidis, et alimentide sunni-viisiline sissenõudmine ei ole alimentide kohuste täitmine, sest nõudja ei või alati oodata, kuni alimendid välja makstakse. Nii siis selles otsuses on väljendatud järgmised põhimõtted:

1) alimendid võivad olla ostu-müügi ekvivalendiks.

2) alimentide mittemaksmine annab müüjale õiguse ühekülgselt taganeda lepingust ja

3) alimentide, mille peale nõudjal on õigus, väljamõistmine kohtu poolte ei ole alimentide kohustise täitmine erilise loomu pärast (nõudja ei või oodata, kuni kohus temale need välja mõistab), seepärast ka sunni-viisil maksmine kohtu kaudu annab õiguse taga-

neda lepingust seepärast, et lepingu eesmärk on ära langenud.

Need kolm põhimõtet teaduslikult seisukohalt väärivad erilist tähelepanu. Sest tuleb küsida, kas see arusaamine alimentide loomust, eriti aga lepingulistest alimentidest (lepingu põhjal) on õige. Kõige pealt tõuseb küsimus, kas ja missugustel tingimustel on lubatav hinna asendamine alimentidega. Jaatava vastuse korral hind alimentide näol on maks müüdü varanduse eest, mis makstakse välja osakaupa mitte kindlaksmääratud aja jooksul (kuni surmani). Aga kas säärane hind — alimendid — on kindlaks määratud (*pretium certum*), mida seadus nõuab ostu-müügi juures, kas ostmine ei muutu mitte kinkimiseks, kui näiteks ostja samal aastal ära sureb, ja kas võib säärasel või samalaadilisel juhul lugeda ostmist tõeliku hinna (*pretium verum*) puudumise pärast mitte jõus olevaks? Kas on lõpuks siin võimalus rakendada ülemäärase kahju ja õiglase hinna (*pretium justum*) norme? Ka need küsimused on tähtsad selle asja otsustamiseks. Ostuleping muutub puhtvaranduslikust segalepinguks: isiklik leping (alimentide kohta) ja varanduslik (ostmine). Lühidalt, tuleb küsida, kas on võimalik ostmine, mille juriidiline loomus oluliselt muundatud. Paistab, et vastus peab olema eitav, kui alimentide isiklikku loomu vähegi tähele panna. Pealegi ei ole ostutahte juures tähtis, missuguse eesmärgi jaoks on mõeldud hind (käesoleval juhul alimendid). Seepärast ka Kohtupalat ja Senat, et lepitada seda, mida lepitada ei saa, pidid tühistama lepingu faktiliselt ja juriidiliselt väheveenval alusel. Mispärast näiteks lepingu täitmine sunni korras ei ole siiski lepingu täitmine? Õigusi alimentide peale tihtipeale teostatakse kohtu kaudu ja ometi jääb õigus alimentide peale kui niisugune. Asi seisab selles, et ostu olemuse muutmine ei ole lubatav, hinnaks ei või olla alimendid ja sellepärast tuleb lepingut ennast tunnistada jõus mitte olevaks. See oleks konservatiivne seisukoht ja vastaks ka õiguse algpõhimõtetele. Hind on ainult hind ja selle sihitlemist ühele või teisele eesmärgile ei või siduda lepingu olemasoluga, kuigi seesuguse eesmärgiga oleks nõus ostja ise, nagu käesoleval juhul. Kui üldse on võimalikud moodused ostu juures, siis on see eriküsimus ja nimelt mitteooluliste osade kohta, mitte aga loomuse kohta ja see otsustatakse mooduse normide alusel. Seepärast ka küsimust tingimustest ostu juurde tuleb käsitada tingimuste normide seisukohalt. Alimentide-instituudi ühendamine ostu-instituudiga pole lubatav, sest see käiks vastu alimentide juriidilisele loomule, kui isiklikule õigusele ja ostule kui varanduslikule õigusele“.

M. Nurk.

Tartu Õigusteadlaste Seltsi koosolekuteateid.

Meie juristide teoreetiline ettevalmistus.

Kuna on olnud sagedasi mõttevahetusi meie juristide teoreetilisest ettevalmistusest, siis pakub ses suhtes huvi Tartu Õigusteadlaste Seltsi referaadikoosolek 6. III 30., kus mainitud küsimusele refererisid Riigikohtu prokurör R. Rägo, Riigikohtu esimees K. Parts ja Ülikooli õigusteaduskonna dekaan prof. J. Uluots.

Pikema ettekandega esines hr. Rägo, kes oli koostanud järgmised teesid:

I. 1. Õigusteaduskonna lõpetajate juriidiline mõtlemisviis ja teadmed jätavad palju soovida. 2. Üliõpilaste arv on ülemäära suur. 3. Õigusteaduskonna õppekavad ja õppeviis ei vasta enam elunõuetele.

II. Tuleb energiliselt asuda õigusteaduskonna õppetöö süvendamisele. Seks on vajaline: 1. piirata üliõpilaste arvu, määrates kindlaks iga aasta vastu võetav hulk, 2. õppeviisi reformida üliõpilaste isetegevusele rakendamise suunas, 3. sundida üliõpilasi Tartus elama ja õppetööst osa võtma, 4. pikendada töösemistri vältust, 5. üliõpilasile tuleb võimaldada spetsialiseerumist. Üks tee: praegune nelja-aastane kursus läbi võtta kolme aasta kestel. Soovijate tarvis lisada umbes 1½-aastane magistrikursus eriloengute, seminaride ja teiste töödega (eraõiguse-, kriminaalõiguse- ja avalikõiguseharud).

Hr. Rägo käsitleb küsimust juristi-praktiku vaatekohalt. Arvustades meie ülikooli õigusteaduskonna keskpärase lõpetaja teoreetilist pagasit, jõuab referent otsusele, et siin on mõndagi soovida. Lõpetajate juriidiline mõtlemisviis, niiöelda juriidiline kultuur on pinnapealne. Omandatud teadmed on katkendilised. Meie üliõpilane ei ole üliõpilasaastate kestel teinud süstemaatilist tööd. Suur osa üliõpilasist, võib-olla 1/3, ei ela Tartus. Kuid ka need, kes Tartus elavad, võtavad loiult osa loengutest ja praktilistest tööd. Raamatukogu kasutamine on üldiselt väike. Eksamitele tullakse sagedasti üle-õõ-ettevalmistusega, kusjuures õppeabinõudena on kasutatud väga sagedasti lühemaid konspekte. Aine seedimiseks puudub üliõpilasil võimalus. Nende nähtuste põhjustena märgib referent: 1) üliõpilaste liiga suurt arvu ja 2) õigusteaduskonna tänapäeva õppeviisi ja -kava.

Kuni 1. I 30. a. on ülikooli õigusteaduskonna lõpetanud 727 üliõpilast. Sagedasti räägitakse meil õigusteadlaste üliproduktioonist, kuid samal ajal tuntakse puudust juriidilise eriharidusega eriteadlasist. Vabariigi esimesil aastail oldi sunnitud kasutama igat juristi, kes aga vastavat soovi avaldas. Tänapäeva elunõuded on suuremad ja meie ülikoolilõpetajad sagedasti ei vasta neile nõudeile. Meie üliõpilaste arvu juures (juuraüliõpilasi 1. XII 29. — 773), mis ülemäära suur, ei saa korraldada tõsist õppetööd, kui kõik üliõpilased sooviksid õppetööst korralikult osa võtta. Nii suurt juristide arvu ei vaja

ka meie riik. Olukorra parandamiseks on vaja piirata üliõpilaste arvu. Kuidas seda piiramist teostada, selleks on mitmeid võimalusi. Soovitav oleks, kui seda piiramist saaks teostada sisulise valiku põhimõttel, kuid ka puhtmehaaniline piiramine annab teatavaid paremusi. Ühtlasi tuleb aga reformida juurateaduskonna õppeviisi. Puht lekt-siooni süsteem on mehaaniline töö. Loengute kuulamine, nende õppimine ja eksameil kasutamine ei võimalda küllaldast ainesse süvenemist. Seda ei täienda ka praktilised tööd, kui õppejõud ise selgitab üksikuid kaasusi. Kõige rohkem annab säärane õppeviis, mis sunnib üliõpilasi isetegevusele ja kus teostub õppejõu ja üliõpilaste töö koöperatsioon. Säärane seminar nõuab aga piiratud üliõpilaste arvu ja järjekindlat õppetööst osavõttu. Ühtlasi toob ta aga endaga kaasa sunduse Tartus elada ja n. n. akadeemilise vabaduse kaotamise.

Töö süvendamine nõuab töösemestri pikendamist. Meie töösemestrid on liiga lühikesed ja võib-olla lühemad kui kuskil mujal ülikoolis (käesoleval õppeaastal — sügissemestril loenguid 10 ja kevadsemestril 11¹/₂ nädalat).

Meie õppekavad, olles liiga sarnased endiste vene ülikoolide vastavate kavadega, on puudulikud. Meie ülikooli õppekavade kohaselt ei ole ka hea lõpetaja millelegi ette valmistatud isegi siis, kui me ei nõua praktilist, vaid teoreetilist ettevalmistust. Tänapäeva elu nõuab juristidelt samasugust spetsialiseerumist, nagu näit. arstidelt. Kord-korralt suureneb poolehoid kohtute spetsialiseerumisele, mis varem või hiljem teostub. On vaja leida võimalusi noortele juristidele ette valmistada säärasele spetsialiseerumisele. Selle kava teostamiseks on samuti mitmed moodused, nagu üliõpilaste arvu piiramiselgi. Üks võimalus oleks praegune kursuskava läbi võtta kolme aastaga. Sellele järgneks eriline süvendatud kursus, mis kestaks umbes 1¹/₂ aastat ja mille lõpetajad omandaksid juura magistri kraadi. Meie praegune magistriaste on liiga kaugele viidud tegelikust elust. Magistrikraadi on hakatud käsitama teatud vajaliku astmena ülikooliõppejõu ettevalmistamisel, mitte aga kui eriteadlase tunnust praktilises elus. Pealegi pole meie ülikooli õigusteaduskonnas magistrikraadi omandamise võimalus kaugeltki ühtlane kõigis õppeainetes. Samal ajal, kui vastav määrus, millest kinni peab osa õppejõude, eeldab magistriastme saamiseks üheaastalist erilist tööd, nõuab osa õppejõude seks 4—5 a. tööd. Magistrikraadi omandamiseks vajalikkude teadmete nõuded tuleks ühtlustada, aluseks võttes praktilise elu nõudeid. Lähtudes juristide spetsialiseerumise vajadusest, tuleks mainida esijoones kolme spetsialiseerumisharu: 1) tsiviilõigus, 2) kriminaalõigus ja 3) avalikõigus.

Mainitud eriharude magistrikursuse lõpetajail tuleks peale praeguses õppekavas ette nähtud eriainete süvendatud kursuse läbi võtta samal ajal ka teatavad lisaained, nagu kriminalistidel kriminalistika,

kohtumeditiin, eksperimentaalpsühholoogia jne. Magistri kursus oleks vabatahtlik ja ülikooli lõpetamine ilma selleta oleks võimalik.

Referendi poolt esitatud seisukohti ja sooviavaldisi pooldab ka järgmine referent h.r. Parts, kes, arvustades meie ametnikke ja ametikohtade täitmist, jõuab otsusele, et meie ametnikud ei suuda oma ülesandeid hästi täita. Meie seaduste sageli toonitatud puudulikkus pole küllalt põhjendatud. Puudusi ei tule otsida üksi seadustest, vaid ka seaduste rakendajaist. Meil pole küllaldaselt määralt isikuid, kes suudaksid seadusi õieti mõista ja hinnata. Ametkonna parandamine on hädavajalik ja ülikool peab siin kaasa aitama.

Referent pooldab täiel määral eelkõneleja seisukohti üliõpilaste arvu piiramises, ülikoolilinnas elamise nõudmises ja õppekavade revideerimises kui ka õppeviisi muutmises. Referendi arvates tuleks juura-õppekava täiendada rea uute ainetega, näit. sotsioloogia, psühholoogia, psühhoanalüüs j. t.

Käsitelles üliõpilaste arvu, referent esitab andmed selle kohta, kui palju juuridilise eriharidusega isikuid vajab meie riik. Referendi arvates piirduks see arv kokkuvõttes 800-ga; maksimum võiks olla 900.

Ametniku keskmiseks tööajaks arvates 20—25 aastat, vajaksime iga aasta umbes 40 juristi. Maksimum võiks olla aasta kohta 60 juristi. Sellest arvust lähtudes, kuid arvestades ka tõsiasja, et paljud ülikooli astujad ei lõpeta ülikooli, või kui lõpetavad, siis ei asu säärasele ametikohale, mis eeldab juriidilist eriharidust, peaksime piirama õigusteaduskonda astujate arvu aasta kestel 100-ga. Riik ei võiks kellelegi keelata ülikooli astumist, kuid riigile jääb alati õigus juhtida hariduspoliitikat sääraselt, et see ei muutuks koormaks riigile kui ka seltskonnale. Nendele aga, kes teaduskonda vastu võetavate üliõpilaste arvu piiramise tõttu harilikus korras ülikooli ei pääseks, tuleks õppimist võimaldada nende omal kulul ilma riigi toetuseta.

Õppetegevust arvustades pooldab referent üliõpilasilt suurema töö ja intensiivsuse nõudmist. Eitab olukorda, kus üliõpilane pühendab ülikoolitööle ainult poole oma tööjõust. Ülikoolis õppimine ametis olemisel ei võimalda üliõpilasile kumbagi tööd teha täie tööjõuga ja vajaliku põhjalikkusega.

Viimasena refereerib prof. Uluots, püüdes vastata eelkõnelejaile, kui ka informeerida kuulajaid Ülikooli õigusteaduskonnakogu seisukohtadega käsiteldud küsimusis.

Peatudes õppetegevusest osavõtmise sundusel, annab referent ülevaate vastavast korraldusest muudes maades. Siin on meil tegemist kahe erisuguse õppetegevuse süsteemiga. Vaidlused selles, kumb süsteem on parem, kas see, et sunnime üliõpilasi töötama või anname igaihele võimaluse teostada enda seesmise impulsi mõjul, on tänapäev veel lõpetamata. Ainult anglosaksi ja osaliselt romaani

rahvuste ülikoolides on välja kujunenud kindlam kord, kus pooldatakse õppetegevusest osavõtmise sundi. Germaani rahvuste ülikoolides säärast sundi ei pooldata ja üliõpilasile on jäetud teatav vabadus. Nõutakse teatavate tööde tegemist mitmesugusel kujul ja mõõdul, kuid üliõpilase n. n. akadeemilist vabadust ei ole kaotatud. Ilmasõja eel tõstis vastava küsimuse üles Vene haridusministeerium. Õppetegevusest osavõtmise sundi pooldas osa ülikoole, eriti ses osas, mis puudutab praktilisi töid. Selle vastu astusid välja aga teised ülikoolid. Kujunes kirjanduslik lahing, nagu Kesk-Euroopas enne ilmasõda. Mõlema süsteemi kasuks on mitmeid asjaolusid. Sundsüsteemi pooldajad rõhutavad, et üliõpilase vabal teotsemisel on õppetöö puudulik ja täielik teoreetiline või ka praktiline ettevalmistus jääb ülikoolis saamata. N. n. akadeemilise vabaduse pooldajad aga rõhutavad, et ülikool on vaba õppeasutis. Ülikool seab üles oma nõuded ja võimaldab üliõpilasile abinõud nende nõuete täitmiseks. Milliseid abinõusid soovib keegi üliõpilane kasutada, selleks on temal vaba otsustamisvõimalus. Vaba õppimine aitab kaasa üliõpilase isetegevuse arendamisele tunduvalt suuremal määral kui õppetegevusest osavõtmise sundus. Vabal arusaamisel ja seesmise impulsi mõjul töötav üliõpilane on suuremal määral garanteeritud hilisemate pettumuste võimaluste vastu. Mainitud põhjusil ei saa ka Eesti Ülikool anda siin kindlat vastust, pooldades otseselt üht või teist seisukohta.

Teaduskonna avamisel jäeti meil maksma endine kord. Õppekava muudeti minimaalsel kujul. Välja jäeti kohustuslikkudest ainetest kirikuõigus ja Vene õigusajalugu asendati Eestimaa õigusajalooga.

Üliõpilastearv, mis 1921. a. piirdus viiesajaga, tõusis kahe aasta jooksul kahekordseks. 1925. a. on teaduskonna üliõpilaste arv tõusnud juba 1200-ni. Seesugune suur üliõpilastearvu kasv kutsus varakult esile mõttevahetuse, kuidas seda arvu piirata. Teaduskond püüdis ühtlasi koguda andmeid vajitava juristidehulga kohta. Saadud andmed tõendasid omakorda mainitud ülisuure arvu piiramise vajadust. Kaaludes praktiliste tööde sisseviimise võimalust ja selle ulatust, esines suurema takistusena jällegi omakorda suur üliõpilastearv, millest tingitud vajalikkude ruumide puudus ja õppejõudude arvu vähesus. 1927. aastal esitas teaduskond Ülikooli vastavatele organitele ettepaneku — õigusteaduskonda üliõpilasi vastu võtta võistluseksamiga ja seega piirata sisseastujate arvu. Ettepaneku vastuväitena toonitati, et Eestis ei ole intelligentsi üliproduktiooni ja pole põhjust seda karta lähemas tulevikuski. Avaldati arvamusi, kas saadakse üldse takistusi teha ülikooli astumisel neile, kes omandanud vastavad õigused keskkooli lõpetamisel. Ülikooliseadusega võimaldatud võistluseksameil on suured puudused. Ülikooli nõukogu kiitis teaduskonna ettepaneku siiski heaks ja ettepanek esitati haridusministeeriumile kinnitamiseks. Viimane andis aga eitava vastuse. Lähemad

motiivid, mis sundisid ministeeriumi teaduskonna ja Ülikooli nõukogu ettepanekuid tagasi lükkama, on teaduskonnal teadmata.

Üliõpilaste arvu piiramiseks tuli leida muid abinõusid. Pändi maksma korraldus, mis teeb üliõpilasele kohustuslikuks teatud arvu eksamite sooritamise aasta kestel ning mille järgi võidakse eksamit teha ühes aines ainult kolm korda. Selle korralduse mittetäitjailt võetakse teaduskonnas edasiõppimise võimalus, kui pole tegu eriliste põhjustega, mis räägivad korralduse mittetäitja kasuks.

Teataval määral on nende korraldustega suudetud piirata üliõpilaste arvu. 1926. aastast alates, mil teaduskonnas oli üle 1200 üliõpilase, on see arv järjekindlalt vähenenud, ja 1. XII 29. a. oli neid veel 773 üliõpilast. Siiski on viimasel ajal juura-üliõpilaste arvu piiramise suhtes mõtteid hakatud vahetama ka Riigikogu ringkondades.

Teaduskonna õppekava ja õppeviisi lähemaks määramiseks töötab teaduskonnas praegu vastav komisjon. Lahkhelid on praktiliste tööde mooduses. Millises ulatuses seatakse sisse sunduslikud praktilised tööd, see selgub lähemas tulevikus. Õppekava suhtes ollakse seisukohal, et praegune kava on miinimumkava ja selles märgitud ainetest loobuda ei saa. Lisaainete ja erikursuste sisseseadmist pooldatakse, mis ka osaliselt juba teostatud. Lisaainete ja erikursuste sunduslikkus on aga praegu lahtine. Tõenäoline on, et neid nõutakse üliõpilasilt, kes soovivad teaduskonna lõpetada *cum laude*.

Üldist õppetööst sunduslikku osavõtmist ja sunduslikku Tartus elamist ei pooldata. Tartus elamise nõude kohta on teaduskonnas siiski maksev põhimõte, et õpperahast vabastamist ja stipendiumi võivad saada ainult need üliõpilased, kes õppetöö ajal Tartus elavad.

Õppetöösemestri pikkus on kindlaks määratud Ülikooliseadusega. Tegelik semester on pikem, kui seda tähendas hr. Rägo, kuna semestri tööaja hulka peame arvama ka eksamite aja.

Mis puutub ametnikkude halba ettevalmistusse, siis peab tähendama, et teoreetiline ettevalmistus ja praktiline oskus ei ole kokkukõlas. Viimast ei suuda ülikool kunagi pakkuda ja seda peab omandama ülikooli lõpetaja hiljem, kui asub tööle vastavale ametialale. See arvamus, et teaduskond ei suuda anda häid ametnikke, on ühekülgne. Raskuspunkt asub siin võib-olla meie ametnikkude kohtadele määramise ja kohtadelt tagandamise võimaluses.

Ettekannetele järgnesid elavad läbirääkimised, mida aja hilisuse tõttu isegi piirata tuli. Pikemaalt võtab sõna hr. Palvadre, kes eitab püstitatud teese ega soovita neid teaduskonnale esitada Tartu Õigus-teadlaste Seltsi ettepanekutena. Eitab teaduskonda astuda soovijate arvu piiramist ja soovitab jätta seda tegeliku elu reguleerida. Ainuke Ülikooliseadusega võimaldatud üliõpilaste arvu piiramise moodus — võistluseksam — ei anna soovivat tagajärge ega võimalda õiget valikut. Praktiliste tööde kui ka muu õppetöö kohustuslikkus ei tee

üliõpilasest veel teadusmeest ega võimalda ka veel praktilise kasvatuse lahendamist. Pealegi ei saaks meie ülikooli siduda ametnikkude ettevalmistamisega. Ei poolda Tartus elamise nõuet, kuna sellega võetakse edasiõppimise võimalus neilt, kes praegu ametis, kuid siiski soovivad oma teadmeid veel täiendada, ilma et nad seejuures kavatseksidki oma ametikohta muuta. Säärased edasiõppijad ei või kahjuks olla ei ühiskonnale ega ka riigile. Edasiõppijad ise saavad aga sellest kindlasti teatavat kasu.

Akadeemiline vabadus tuleb alles jätta, sest seega kohandame noori eluraskustega suuremal määral, kui seda suudaksime iga-suguste sundustega, mis meelde tuletavad keskkoole.

Järgmistes läbirääkimistes pooldatakse üldiselt õppetöö süvendamist erikursuste näol. Rõhutatakse spetsialiseerumise vajadust kui ka õppesemestrite pikendamist.

Akadeemilise vabaduse piiramise suhtes asub enamus sõnavõtjaist eitaval seisukohal, toonitades, et juurateaduskond on andnud ka väga tüsedaid jõude ja mitte väga vähe ka vajalikke eriteadlasi.

Puudutatakse ka keele küsimust, mis teeb üliõpilasile suuri raskusi, kui ka nähet, et juurateaduskond on Ülikoolile odavaim teaduskond ja isegi tuluallikas, mis pärast õppejõudude arvu koondamine on lubamatu, nagu seda tehti ajal, mil teaduskonna üliõpilaste arv oli maksimumil, kui kustutati õppejõudude koosseisust üks dotsentuur.

A. M.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas rahaministri määruse § 9. rikkumine võib aluseks olla Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse § 15. p. 7. kohaldamiseks?

Vastus: eitav.

Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse § 15. p. 7. järgi ei või alkoholiliste jookide müügikohtade pidajateks ja juhtijateks olla isikud, kes, pidades või juhtides alkoholiliste jookide müügikohti, toime panid süütegusid, mille tagajärjel müügikoht suleti, või kes kohtulikult karistatud alkoholiliste jookide müügi seaduste ja määruste rikkumise eest kahe aasta jooksul, arvates karistamisest või müügikohta sulgemisest. Rahaministri määruse (R. T. nr. 74 — 1927. a.) § 9. järgi on tagavaraladude ja kaupluste pidajad kohustatud saatma kõige hiljem iga kuu 10. päevaks aktsiisiringkonna või -jaoskonna valitsusele aktsiisiametniku poolt õigeaks tunnistatud raamatute ära- kirja eelmise kuu eest, möödunud aasta raamatuid ühes nende juurde kuuluvate dokumentidega iga järgneva aasta 15. jaanuariks. Raamatute pidamise kohustis ise ja raamatute pidamise viis on ette nähtud

sama määruse § 7. p. 8. Seaduse enesega ei ole tagavaraladude ja kaupluste pidajatele raamatutepidamise kohustist peale pandud ning Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse § 41. alusel on rahaministril õigus sunduslikke määrusi välja anda ainult seaduse piirides. Mainitud § 15. p. 7. ette nähtud alkoholiliste jookide müügi määruste rikkumise all tuleb ikkagi mõista säärase määruste rikkumist, mis otseselt põhinevad seaduse enese määrustel, neid üksikasjalisemalt ära märkides, või mis antud teatava liigi küsimuste kohta, mille korraldamine seadusega jäetud määruste ülesandeks (§§ 38., 40., 23., 31.). Tagavaraladude ja kaupluste avamiseks loa andmisel võib ju Aktsiisivalitsus korraldada, et nende pidajad raamatuid peaksid ja neist ära kirju esitaksid, kuid eksimusi sel alal ei saa lugeda niisugusteks, mis tingivad § 15. p. 7. kohaldamise. Ei saa arvata, et § 15. p. 7. alla saaks näiteks arvata ka rahaministri määruse § 8. vastu eksimist, s. o., kui parandusi raamatus ei ole mitte nii tehtud, nagu selles paragrahvis ette nähtud või raamatuid ei ole nii puhtalt peetud, nagu seda Aktsiisivalitsus nõuab.

(R. adm. t. nr. 458 II—1929.)

Välismaade kohtutegelus.

Läti Senati Tsiviilkass. Depart. otsus 24. sept. 1924. a. raha jagamise asjus surnud Andrei Šulte kreditoride vahel.

Senatil tuli lahendada küsimus, kas üüritaja, kes täitelehe põhjal üürnikult üüriraha võlga sisse nõuab, hoiab alal üürnikule kuuluva ja esimese elukorteris asuva varanduse kohta, üüritajale kinnipidamise õigusega garanteeritud lahutuse (separatsiooni) õiguse ka siis, kui üüritaja oma kinnipidamise õigusest teatab alles pärast nimetatud varanduse müümist enampakkumisel.

„... Vastupidiselt Vene Senati vaadetele, seadus (Ts. Kp. S. § 1899, lisa 22. ja 23. p.) ei tee kunagi vahet hariliku kinnipidamise õiguse ja üüritajale kuuluva kinnipidamise õiguse vahel. Mõlemad kinnipidamise õigused rahuldatakse väljaspool konkurssi kinnipeetud varandusest ja ükski neist ei või loogiliselt maitsta mingisugust eesõigust harilikkude konkursi (niihästi erilise kui ka üldkonkursi) kreditoride ees juba lihtsalt seepärast, et kinnipidajad ei ole üldse kohustatud osa võtma ei erilisest kui ka üldisest konkursist ühes hirograafiliste kreditoridega. Vene Senat eitab protestiõigust kinnipeetud varanduse sundmüügi kohta ainult üüritaja suhtes (B. E. S. § 1404), mitte aga teiste kinnipidajate suhtes (B. E. S. § 3381 j. j.). Ka see vaade ei ole õige. Kinnipidamise õigus ei loo pandiõigust ja üldse mitte asjaõigust võlgniku kinnipeetud varanduse kohta. Seepärast üldse mitte ükski kinnipidaja (sõltumata kinnipidamise õiguse

alustest: kas § 1404 või § 3381 j. j.) ei või takistada kinnipeetud varanduse müügile panekut enampakkumisel teiste kreditoride nõudel.

Ainult pandihoidjal on õigus mitte lubada panditud varanduse müüki, vaatamata võlgniku teiste kreditoride nõudmisele (B. E. S. § 1449), seni kui võlgnik ei ole maksuvõimeetuks tunnistatud ja ainult konkursivalitsus kohtu nõusolekul võib teha korralduse panditud varanduse müümiseks enampakkumisel (Ts.Kp. S. § 1889, lisa 24. p.).

Tõepoolest Vene Senati poolt tähendatud vahel üüritaja kinnipidamise õiguse ja hariliku kinnipidamise õiguse vahel ei ole mingit tähendust, niihästi juriidiliste tagajärgede kui ka praktiliste resultaaside mõttes. Mõistetavalt üüritaja selle aja jooksul, kui üürniku varandus veel asub üürniku elukorteris ja seepärast ainuüksi üürniku käsutuses ja valdusel, ei saa tegelikult oma kinnipidamise õigust teostada, sest see ei ole üüritaja pidamisel (*detentio*); sellele viitab ka Ts. Kp. S. § 1899, lisa 23. p. Siiski üüritaja kinnipidamise õigus on jõus ja teostatav seeläbi, et üüritaja ei ole sunnitud üürniku varandust majast välja laskma, kuni üürnik üüri ära ei ole tasunud. Seejuures säärane kinnipidamise õigus võtab konkreetse kuju momendist alates, mil üürniku varandus üürniku elukorterist lahkub ja elukorterist näiteks maja hoovile kantakse. Sel silmapilgul üüritaja võib, oma kinnipidamise õigust kasutades, üürniku varanduse enese kätte võtta ja seda kinni pidada, s. o. oma pidamisse (*detentio*, B. E. S. § 641) ja käsutusse võtta nii kauaks kuni üürnik tema nõudmist ei ole tasunud. Sest üürniku-võlgniku käsutuse vabadus oma varanduse kohta püsib ainult seni kui üüritaja oma kinnipidamise õigust realiseerinud pole ja seepärast sel esimesel momendil lõpeb üürniku vabadus oma varanduse kohta korraldusi teha (B. E. S. § 1404, kolmas lause). Sest momendist arvates pole olemas ei juriidilist ega ka praktilist vahet tähendatud kahe kinnipidamise õiguse kuju vahel (B. E. S. § 1404 ühelt poolt ja § 3381 j. j. teiselt poolt). Selles mõttes järgneb Ts. Kp. S. § 1899, lisa 22. p. allika motiividest, et mitte ainult B. E. S. § 3381. ette nähtud harilikus kinnipidamise õiguses, vaid ka B. E. S. § 1404 üüritajale antud õiguses — nende tegeliku realiseerimise korral — („... v slutšaje deistvitelnavo osuššestvlenija kreditoorami praava zaderžanija ili uderžanija“) luuakse juriidiline suhe, mis on täiesti identne (vpolne toždestvennoje) käsipandiga ja et seepärast nimetatud kreditoridele kuulub ka separatsiooni õigus võlgniku konkursis (1889. a. 9. juuli novell A, § 362, lisa VIII; Gasman ja Nolkeni 2. väljaanne, lk. 293 ja 391). Kuigi motiivid selles kohas ebaõigelt annavad kinnipidajale käsipandi õigused, kuid tähtis on see, et motiivid täielikult identifitseerivad mõlemad kinnipidamise õiguse kujud (B. E. S. §§ 1404, 3381 j. j.) kinnipidaja juriidilise staatuse mõttes — selle õiguse realiseerimise silmapilgust arvates. Kokkukõlas sellega 1889. a. 9. juuli novelli määruste esimene para-

grahv (Gasman ja Nolken l. c. lk. 389 j. j.) kinnitab otsekohe, et B. E. S. §§ 1403 ja 1404 (1864. a. redaktsioonis) ette nähtud seaduslik pandiõigus asendatakse seadusliku kinnipidamise õigusega, mis paigutatud § 3381-sse. Seepärast tuleb üüritaja kinnipidamise õigusele analoogia alusel rakendada B. E. S. §§ 3381. ja 3385. normid. B. E. S. § 3385. põhjal kinnipidamise õigus lõpeb sel silmapilgul, mil kinnipidaja laseb oma käest lahti kinnipeetud varanduse. Nii siis § 3381. ja järgnev. §§ ette nähtud kinnipidaja, kes separatsiooni õigust tahab kasutada, peab kinnipidamise õigusest teatama enne kinnipeetud varanduse müümist enampakkumisel, mida, nagu näib, ei eita ka Vene Senat, järelikult neil samadel põhjustel peab samuti talitama ka üüritaja. Rakendades seda põhinormi üüritaja poolt teostatavale kinnipidamise õigusele, peab ütleva, et kinnipidaja kaotab kinnipidamise õiguse silmapilgul, mil ta kas juba tegelikult kinnipeetud varanduse käest lahti laseb või siis, kui ta laseb võlgnikul vabalt oma varandust majast või hoovist välja viia. Seepärast ka, kui B. E. S. § 3381. j. j. ette nähtud kinnipidaja või eriti üüritaja (§ 1404.) annab tegelikult juba kinni peetud resp. kinni pandud võlgniku (ka üürniku) varanduse kohtutäiturile müümiseks enampakkumisel (kinnipidaja enese või otseste kreditoride sissenõudmise põhjal) või kui üüritaja, kes seni veel ei saanud oma kinnipidamise õigust teostada (näit. kui üürniku varandus veel viimase elukorteris asub), lubab, et kohtutäitur — müügi otstarbel — laseb säärast varandust majast või hoovist välja vedada, siis tähendab kinnipidaja (üüritaja) säärane ükskõikne käitumine seda, et tema vabatahtlikult laseb oma käest, resp. majast või hoovist välja üürniku varanduse, ilma et ta oma kinnipidamise õigust teostaks. Sama toimub, kui tähendatud asjaolude juures kinnipidaja (üüritaja) ei hoiä oma kinnipidamise õigust, sellest mitte teatades kohtutäiturile sel momendil, kui viimane üürniku varanduse oma korraldusse võtab (kas seda majast või hoovist välja viies, või müües seda enampakkumisel koha peal), s. t. eemaldades seda kinnipidaja (üüritaja) pidamisest (*detentio*), mille vastu üüritaja ei või toimida. Neil põhjustel tuleb järeldada, et üüritaja, kes tahab alal hoida kinnipidamise õigusest tuletatavat separatsiooni õigust üürniku erilises või üldises konkursis, peab seda teostama ja eriti sellest teatama aegsasti, s. o. enne kinnipeetud resp. kinnipeetava varanduse ülevõtmist kohtutäituri korraldusse, aga hiljemalt enne selle müümist enampakkumisel, kusjuures kinnipidaja (üüritaja) teostab oma kinnipidamise õigust, teatades sellest otseteed kohtutäiturile või kohtule, kelle ringkonnas toimub vastava otsuse täitmine. Vastupidiselt kaebaja arvamusele, kohus, kes koostab repartitsioonikava, ei ole kunagi kohustatud *ex officio* arvesse võtma üüritaja „eesõigust“ juba lihtsalt seepärast, et kinnipidaja (üüritaja), kes oma õigust ei ole üles andnud hiljemalt enne võlgniku varanduse müümist enampakkumisel, on selle juba kaotanud. **M. Nurk.**

Vastutav toimetaja: F. Karlson. Väljaandja: Tartu Õigusteadlaste Selts.

K. Mattieseni trükikoda O/Ü., Tartus, 1930.

LAHEMAD KAASTÖÖLISED.

A. Brandt, S. Csekey, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, Th. Grünthal, K. Gyldenstubbe, J. Jans, P. Kann, F. Karlson, A. T. Kliiman, A. Luiga, J. Lõo, H. Madison, N. Maim, L. Olesk, K. Parts, A. Piip, P. Poom, M. Pung, K. Saarmann, K. Selter, M. Taevere, O. Tief, I. Tjutrumov, L. Villecourt.

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et juriidilises ajakirjas „Õigus“ avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Trükivigade vältimiseks on tarvilik, et käsikirjad oleksid kirjutatud selgestiloetava kirjaga, parandusteta ja vahelekirjutusteta; eriti soovitatav masinkiri (vähemalt 3 sm laiuse vaba äärega). — Tarvitamist leiavad ainult trükivalmis käsikirjad; korrektuurides on lubatud vaid trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Soovi korral saadetakse autorile esimesest korrektuurist äratõmme, mis viivitamata tuleb tagasi saata. — Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Avaldamata jäänud artiklite käsikirjad saadetakse tagasi ainult vastaval, käsikirjale juurde lisatud soovil. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, missugune soov tuleb märkida käsikirjale ühes äratõmmete hulga äramärkimisega. Äratõmmete, artiklis kasutatud kliseede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetus, Tartus, Aia tn. nr. 35.

1930. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

üheteistkümnendat aastat.

TOIMETUS:

R. Rägo (peatoimetaja), K. Grau, E. Maddison,
A. Palvadre, J. Reinhold, J. Uluots ja
E. Ein (tegevtoimetaja).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu ja välismaa seaduseandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ 1929. a. Riigikohtu otsused.

Lähemateks kaastöölisteks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.
Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.

Tellimishind: 7 krooni aastas, üksiknumber 75 s.

On veel saada ajakirja eelmisi aastakäike hinnaga (ühes lisaga): 1920. a. — 1 kr. 50 s., 1921. a. — 3 kr., 1922. a. — 8 kr., 1923. ja 1924. a. — 4 kr., 1925., 1926., 1927. ja 1928. a. — 4 kr. 50 s. ning 1929. a. — 7 kr.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu,
Aia tän. nr. 35, telefon nr. 81.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 75 senti

EESTI
RAHVUSHAAMATUKOGU
AJAKIRI